memorii | jurnale

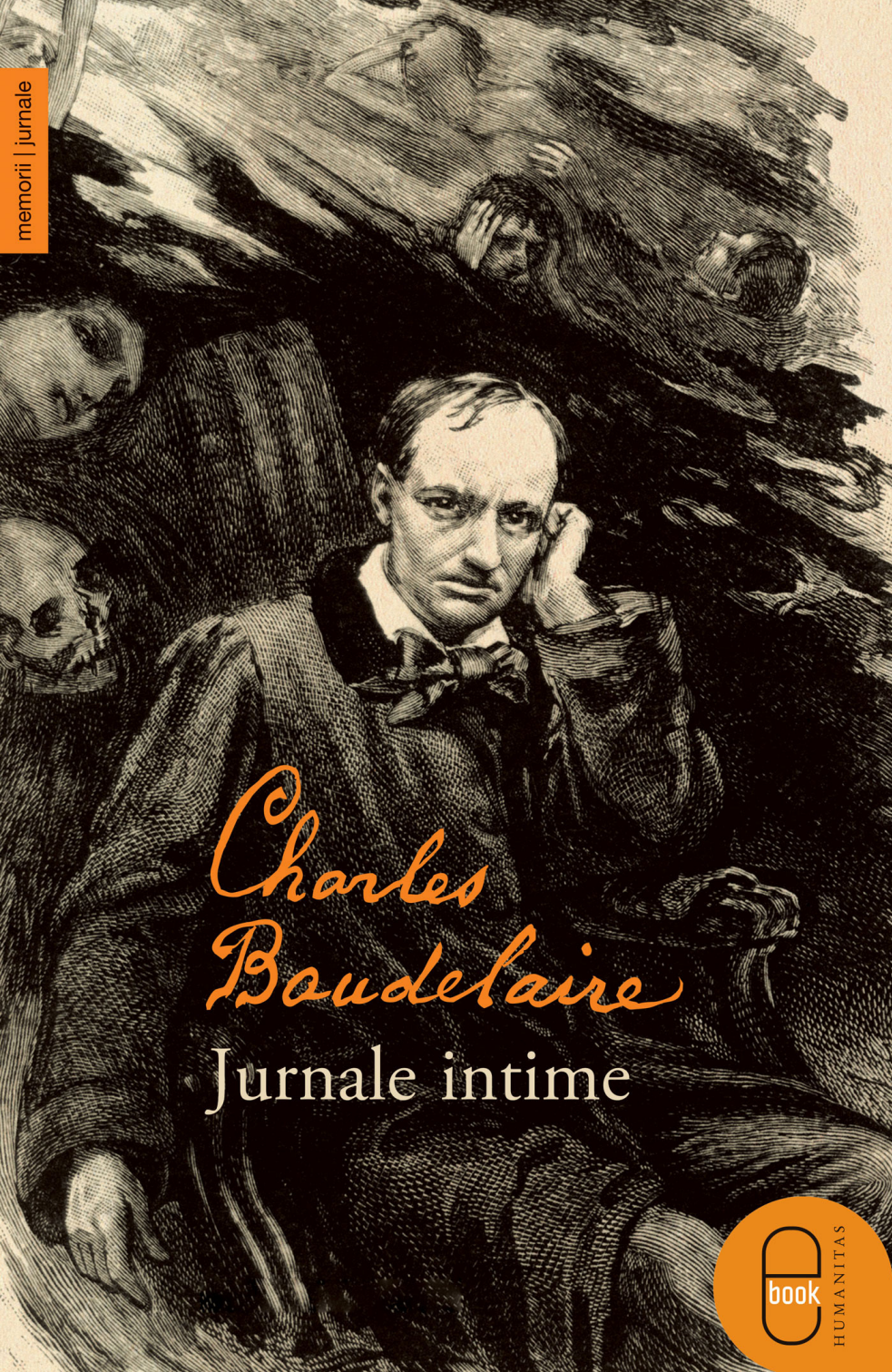

Charles Baudelaire

Jurnale intime

eBook
HUMANITAS

Charles Baudelaire, părintele modernității poetice europene, s-a născut la Paris pe 9 aprilie 1821. Pe lângă cele două volume de poeme apărute în timpul vieții lui, *Les Fleurs du Mal* (1857) și *Les Paradis artificiels* (1860), și volumele postume *Le Spleen de Paris: Petits poèmes en prose* (1869) și *Journaux intimes* (1887), a publicat numeroase cronici muzicale și de artă plastică, articole de critică literară și reflecții despre scriitori contemporani. Critica din epocă i-a întâmpinat însă cu rezervă și uneori chiar cu aversiune scrierile, care sfidează morala și cutumele sociale ale vremii, introducând o nouă sensibilitate și o nouă estetică. Principalele coordonate ale poeziei lui – romantismul întunecat, valorificarea urâtului și răului, căutarea corespondențelor, simbolul și sugestia în transpunerea lumii prin limbajul poetic, supranaturalismul, dandysmul, complexul poetului damnat, spleenul, explorarea paradisurilor artificiale – vor fi și miezul marii poezii a secolului XX.
Primele însemnări cu titlul *Fusées. Suggestions* (*Rachete. Sugestii*) datează din 1855, iar primele „note" pentru *Mon cœur mis à nu* (*Inima mea dezvăluită*), din 1859, ambele titluri fiind inspirate cel mai probabil de unele reflecții din *Marginalia* lui Edgar Allan Poe (care i-a fost cel mai apropiat model literar și uman și pe care, traducându-l în franceză și dedicându-i ample studii critice, l-a făcut cunoscut publicului european). Din corespondența lui Baudelaire reiese limpede că intenționa să dea acestor pagini forma unor opere încheiate și că le destina publicării: *Inima mea dezvăluită* trebuia să devină „o mare carte despre *mine însumi*", „o carte cu năduf" în care „am să-mi adun toate mâniile". Dar au fost ordonate și reunite în volum abia la douăzeci de ani după moartea lui, sub titlul *Jurnale intime*. Sunt texte cu un caracter fragmentar și eteroclit, majoritatea extrem de scurte, iar multe au formă de aforisme sau de schițe pentru viitoare proiecte. Ele conțin însă idei esențiale ale esteticii baudelairiene, despre artă (muzică, pictură, teatru), rolul artistului în lume și în societate, politică, geniu, inspirație și muncă, religie și Dumnezeu, dragoste, feminitate etc. *Jurnalele intime* pot fi considerate de aceea o autentică și curajoasă autobiografie, un ghid de „conduită, morală și metodă" atât în viață, cât și în literatură al unui spirit nonconformist și vizionar, care și-a dorit să rămână mereu „străin lumii și idolilor ei", asumându-și în același timp prețul acestei „impertinențe": critici, respingere, datorii, depresii, boala și în cele din urmă moartea, la doar 46 de ani.

Charles Baudelaire

Jurnale intime

Traducere din franceză, prefață și note de
Liliana Alexandrescu

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Marieva Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionaşcu, Dan Dulgheru

Charles Baudelaire
Journaux intimes (Fusées, Mon cœur mis à nu)

Ilustraţia copertei: Charles Baudelaire, pictură de Georges Rochegrosse şi gravură în lemn de Eugene Decisy, frontispiciu pentru volumul *Florile răului*, 1917

© HUMANITAS, 2017

ISBN 978-973-50-5939-2 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021.311.23.30

Repere pentru un destin

I

În centrul Parisului, pe malul stâng al Senei, la Musée d'Orsay (fosta gară „Belle Époque" refăcută și devenită, din 1986, lăcaș stabil al muzelor modernității), se află la parter o foarte mare pânză a lui Gustave Courbet, intitulată *Atelierul pictorului* (359 x 598 cm), prezentată (și refuzată) la Salonul oficial din 1855. Adevărat manifest moral, social și artistic, tabloul, populat de nenumărate personaje cu diferite statute, se construiește în funcție de o linie centrală pe care se înscriu dominant: pictorul așezat la lucru, șevaletul său și, în spatele pictorului, sprijinindu-se de spetează, modelul, strălucitor în paloarea lui, un nud feminin care concentrează și emană toată lumina din încăpere. În partea de jos a tabloului, la dreapta, în prim-plan, așezat nonșalant pe un colț de masă și răsfoind o carte, iată-l pe tânărul Charles Baudelaire, profil de novice benedictin, cu părul tuns scurt, cu privirea lipită de pagină, absent (sau prefăcându-se?) la furnicarul omenesc care se agită în fața lui. Născut în 1821, el ar avea acum 34 de ani. De fapt însă portretul „citat" în atelierul pictorului este o reluare a unui portret anterior

executat de Courbet în 1847: același profil într-un interior, cu cartea rezemată de marginea mesei, cu pana de scris înfiptă în călimară, cu un elegant șal mătăsos în jurul gâtului, înnodat pe piept. Baudelaire are 26 de ani și o mare sete de viață. (Acest portret se află astăzi la Muzeul Fabre din Montpellier.)

Subtitlul marii pânze a lui Courbet este *Alegorie reală reprezentând o fază de șapte ani din viața mea artistică și morală*. Intenția vădit programatică, de manifest, a operei se regăsește în structura ei spațială, un fel de Judecată de Apoi: în stânga cei răi, în dreapta cei buni. De fapt sunt două mari grupuri de personaje, reprezentându-i pe privilegiații și oropsiții societății, profitori sau victime, într-un sumbru amalgam anonim, de o parte; iar de partea cealaltă portretele unor prieteni sau personalități benefice întruchipând forțele progresiste ale epocii. Printre figurile din fundal apare astfel teoreticianul socialist Proudhon (căruia Baudelaire îi adresase în 1848 câteva scrisori); ceva mai în față, așezat pe un taburet, scriitorul și criticul de artă Champfleury (prieten de-o viață al lui Charles); iar undeva în umbră, în dreptul unei arcade, într-o rochie albă cu crinolină, Jeanne Duval, iubita poetului. În fine, în prim-plan, poetul însuși, sigiliu decisiv al ansamblului.

2

Baudelaire s-a născut la Paris – scenă privilegiată a revoluțiilor și, în consecință, de două ori capitală imperială – pe 9 aprilie 1821 și a murit tot la Paris,

în vârstă de 46 de ani și patru luni, pe 31 august 1867 la orele 11, în ultima dimineață de vară.

Pe linie paternă, se trăgea dintr-o familie de podgoreni care își aveau viile în provincia Champagne, în nord-estul Franței. Joseph-François Baudelaire, tatăl poetului, a venit pe lume în 1759 în comuna La-Neuville-au-Pont (departamentul Marne). A absolvit seminarul teologic, devenind preot, dar de fapt s-a consacrat activității pedagogice, fie la un liceu din Paris, fie ca preceptor particular. Dotat pentru artele plastice, s-a ocupat și de pictură (au rămas de pe urma lui câteva guașe și desene, în colecții private și la un muzeu din Marsilia). După revoluție, în 1792, abjură oficial funcția de preot catolic și intră ca funcționar la Senat. În 1797 se căsătorește cu o pictoriță, Jeanne Justine Robert, cumnată a celebrului explorator și ornitolog din veacul al XVIII-lea François Levaillant (în 1834, cele două volume de *Călătorii* ale acestuia se vor afla pe lista de cărți din biblioteca elevului Charles Baudelaire!). Din această primă căsătorie are un fiu: Claude Alphonse (1805). Rămas văduv, se însoară din nou în 1819 cu tânăra Caroline Dufaÿs, care, în 1821, îi naște un al doilea fiu: pe Charles. Joseph-François Baudelaire moare la Paris în 1827.

Ca în romanul lui Dickens *Poveste despre două orașe* (plasat în timpul revoluției din 1789), linia maternă a lui Baudelaire începe să-și desfășoare firul dincolo de Canalul Mânecii. Caroline se naște la Londra în 1793, ca fiică a unor emigranți francezi. Tatăl ei,

Charles Dufaÿs, este ofițer regalist. În 1795 are însă loc un conflict armat între refugiații din Anglia, aliați cu Bretonii răsculați din Franța („Les Chouans"), și guvernul republican de la Paris. Transportați pe nave britanice, regaliștii debarcă în peninsula Quiberon, se unesc cu bretonii și se produce o violentă confruntare cu armata republicană. După lupte îndârjite, regaliștii sunt respinși: aruncați în mare, împușcați, luați prizonieri, executați. Implicat în complot și în această debarcare, Charles Dufaÿs moare pe câmpul de luptă. Rămasă singură la Londra, văduva lui se repatriază la un moment dat la Paris, unde moare în 1800. Orfană la vârsta de 7 ani, Caroline este crescută de o rudă și în 1819, la 26 de ani, se mărită cu Joseph-François Baudelaire. În 1821 se naște fiul lor Charles. După moartea soțului ei, Caroline se recăsătorește în 1829 cu generalul Jacques Aupick.

Iată care au fost sinuozitățile și ambiguitățile familiale și istorice premergătoare nașterii poetului.

3

Problema tatălui vitreg (acută mai ales în acele vremuri de autoritarism patern) avea să se pună abia mai târziu. La început, copilul s-a înțeles cu noul lui „tată", pe care-l numea, în corespondența cu mama lui, „mon ami", și față de care, în scrisori, se mândrea cu succesele lui școlare. Fac excursii împreună în Pirinei și în alte regiuni ale Franței. Relația cu fratele lui Alphonse (cu 16 ani mai vârstnic) devine tot mai

apropiată, Charles îi face confidențe epistolare. Avea numai 6 ani la moartea lui François Baudelaire, încearcă așadar în adolescență să-l redescopere și să găsească eventuale afinități spirituale. Pe 5 martie 1838 îi scrie lui Alphonse: „Mama mi-a spus că ai o mulțime de poezii rămase de la tata. N-ai vrea să-mi trimiți și mie câteva din ele, sau chiar pe toate, dacă e posibil; m-a apucat o mare curiozitate să le văd; și mi-ar face mare plăcere să le citesc."[1] Peste ani, în scrisoarea din 30 decembrie 1857 adresată mamei, Charles avea să evoce revendicativ, hamletian, imaginea tatălui: „Trebuie să-ți împărtășesc ceva dezagreabil [...]. Acum câteva luni, am descoperit la un negustor din pasajul Panoramelor un tablou de-al tatălui meu (un nud, o femeie goală văzând două siluete goale în vis). N-aveam nici un ban, nici măcar pentru acont [...]. Poate că tata era un artist detestabil; dar toate vechiturile astea au o valoare morală."[2]

După trei ani la Colegiul Regal din Lyon, devine elev la prestigiosul liceu parizian Louis-le-Grand. În ciuda aptitudinilor lui „remarcabile" (expresia îi

---

1. Charles Baudelaire, *Correspondance*, Choix et commentaires de Claude Pichois et de Jérôme Thélot, Gallimard, Folio classique, Paris, 2000, p. 37. Traducerile tuturor fragmentelor din alte opere ale lui Charles Baudelaire sau ale altor autori citate în această carte ne aparțin.

2. *Correspondance de Charles Baudelaire*, Présentation, choix et notes de Marcel Raymond, La Guilde du livre, Lausanne, 1964, p. 123.

aparține unuia dintre profesorii săi), este exmatriculat din liceu în februarie 1839, pentru spiritul lui recalcitrant. Totuși, în august 1839 își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de Drept din Paris.

Între timp frecventează teatrele, cafenelele la modă și mediul boem, îndrăgostindu-se (pasager) de o prostituată pentru care face datorii. Pentru a-i deschide și alte orizonturi, consiliul de familie, convocat de generalul Aupick, îi oferă o călătorie pe mare până în India. În iunie 1841, Charles se îmbarcă pe un pachebot cu destinația Calcutta, făcând escală în insula Mauritius și mai târziu în insula Bourbon (astăzi insula Réunion). O relatare anonimă a călătoriei va prezenta ulterior, în 1867, un interesant flashback despre tânărul Baudelaire. Cu ocazia unui cvasi-naufragiu ar fi arătat sânge-rece și bravură, dând o mână de ajutor la manevrele de pe punte. La debarcarea pe insula Bourbon, i-a uimit pe toți urcând impasibil o scară de frânghie cu un teanc de cărți sub braț, „urmărit de un val care curând îl ajunge, îl acoperă… și îl smulge de pe scară. E pescuit cu mare greutate, dar, de necrezut, cărțile erau tot sub braț! Abia pe urmă a consimțit să le lase în barcă; urcând însă, valul l-a mai prins o dată, dar s-a ținut bine, a ajuns în fine la mal și a apucat-o spre oraș, calm, rece, fără să aibă aerul că observă emoția spectatorilor. Numai pălăria îi rămăsese pradă rechinilor.“[1]

1. Relatare apărută în *La Chronique de Paris* din 13 septembrie 1867. Apud *Baudelaire devant ses contemporains*,

Se decide să se întoarcă în Franța, își întrerupe călătoria și se îmbarcă pe un alt pachebot. În februarie 1842 pune din nou piciorul pe solul natal la Bordeaux, de unde pleacă imediat la Paris. Pe 9 aprilie 1842 împlinește 21 de ani, este deci major și poate intra în posesia moștenirii de la tatăl lui (până atunci administrată de mama lui, Caroline Aupick). Se mută într-o locuință separată, unde o poate primi și pe iubita lui, Jeanne Duval, o frumoasă mulatră de care, cu intermitențe, va fi legat până la sfârșitul vieții. În doi ani își risipește aproape jumătate din moștenire, ba chiar face și datorii (între altele, la croitor, fiind preocupat, ca un viitor dandy, de eleganța vestimentară!). Pentru a preveni risipirea întregii moșteniri, doamna Aupick, printr-o procedură introdusă la tribunal, îl pune pe Charles sub tutela unui notar, care îi va administra averea și îi va plăti o sumă lunară – fapt pe care Baudelaire nu i-l va ierta mamei lui niciodată. De altfel, va fi permanent obsedat de bani și de lipsa banilor, de datorii și de plata precară a muncii lui literare – teme care vor reveni în scrisorile și în însemnările lui personale.

Cu tatăl vitreg, relația lui Baudelaire devenit adult se deteriorează progresiv. Generalul Aupick, ofițer în armata lui Napoleon, apoi sub Restaurație, ia parte la războaiele coloniale (asediul Algerului) și în 1830 participă la reprimarea revoltei din Lyon

---

Témoignages rassemblés et présentés par W.T. Bandy et Claude Pichois, Éditions du Rocher, Monaco, 1957, pp. 58–62.

a muncitorilor din industria mătăsii („les canuts“). Devine succesiv ministru plenipotențiar la Constantinopol, ambasador la Madrid, iar în 1853, senator. Este așadar un „stâlp al societății“, al acelui *Establishment* care, sub dictatura pietistă (pigmentată monden de saloanele marilor curtezane) a celui de-al Doilea Imperiu, în 1856-1857 a adus pe băncile justiției, acuzându-i de imoralitate, pe doi din marii scriitori ai lumii: Gustave Flaubert pentru romanul *Madame Bovary* și Charles Baudelaire pentru volumul de poezii *Les Fleurs du Mal*!

Prinsă între aceste două personalități extreme, fiecare cu un impact major în viața ei, firește că situația Carolinei Aupick a fost deosebit de dificilă. Orice impuls al ei, orice decizie au fost supuse unei duble reacții antagonice. Din păcate nu ne-a rămas nici un portret de-al ei (pe pânză, pe hârtie sau pe peliculă) care să ne dezvăluie cât de cât, în intimitatea ei, o *fizionomie*: linia dulce sau severă a buzelor, forma abruptă sau ovală a obrazului, calitatea privirii… sau poate o neașteptată asemănare cu fiul ei. O unică fotografie (alb-negru): „Doamna Aupick pe terasa vilei ei de la Honfleur“ (Colecția Claude Pichois) ne arată de la o distanță apreciabilă silueta unei femei așezate într-un jilț, îmbrăcată într-o rochie neagră, cu mâneci lungi și crinolină evazată care-i acoperă până și vârful pantofilor, cu părul întunecat delimitând fața albă – siluetă înscrisă în centrul unei lungi verande cu colonete și geamlâcuri, deasupra unei largi scări de piatră, totul plasat sub acoperișul vag

oriental al vilei, ca într-un sanctuar. Veranda este a casei de la Honfleur, cumpărată și refăcută în 1855 de generalul Aupick, sedus de poziția ei pe faleză, cu terasa și grădina coborând spre apă. După moartea tatălui său vitreg, în 1857, Baudelaire va veni de multe ori să locuiască și să lucreze în această casă, alături de mama lui.

Din corespondența dintre Charles și Caroline mai putem alege două „instantanee epistolare" care să anime cumva silueta imobilă de mai sus.

Într-o scrisoare din 3 august 1838, liceanul îi scrie de la Paris mamei lui: „Dl Zinse mi-a spus că te-a văzut călărind, că te distrai grozav, că erai bucuroasă. Ah! Ce fericită ești că te distrezi. Eu, unul, tocmai dimpotrivă; sunt atât de plictisit, încât plâng fără să știu de ce."[1] Să încercăm să reconstituim pe viu imaginea-tip de amazoană la modă în acele timpuri (fusta până la glezne, pălăriuța cu mici boruri răsfrânte, împodobită cu un văl bleu-pal) evocând celebra apariție a doamnei Bovary pe cal: „Era fermecătoare călare. Dreaptă, cu talia zveltă, cu genunchiul proptit pe coama calului, și ușor îmbujorată de aerul proaspăt, în amurgul purpuriu."[2] Într-o însemnare din jurnale, Charles avea să noteze: „O iubeam pe mama pentru eleganța ei. Eram deci un dandy precoce" (*Rachete*, XVIII).

---

1. Charles Baudelaire, *Correspondance*, Gallimard, 2000, p. 41.

2. Gustave Flaubert, *Madame Bovary*: *Mœurs de province*, Gallimard, Folio, Paris, 1979, p. 218.

Al doilea instantaneu se referă la clipele din urmă ale lui Baudelaire. În 17 septembrie 1867, doamna Aupick îi scrie lui Malassis, prieten și editor al lui poetului: „Ultimele două zile și două nopți au fost foarte calme: părea că doarme cu ochii deschiși. S-a stins ușor, fără agonie, nici suferință, îl țineam îmbrățișat de o oră, vrând să-i culeg ultima suflare."[1] O *Pietà*: mama cu fiul mort în brațe.

4

În tabloul lui Courbet pe care l-am privit la început, *Atelierul pictorului*, refuzat la Salonul oficial din 1855, în personajul așezat în primul plan din stânga, un vânător cu pușcă și ogari, poate fi recunoscut (stigmatizat prin plasarea lui în zona figurilor triviale) profilul lui Napoleon al III-lea. Personalitate controversată, impunându-se și câștigând adepți și publicitate ca unul dintre fruntașii revoluției în 1848, ales ulterior ca reprezentant al poporului și apoi ca președinte al celei de-a Doua Republici, prin lovitura de stat din 2 decembrie 1851 anulează și revoluția, și republica și restaurează imperiul, concentrând toată puterea în mâinile lui și devenind un conducător autocrat. „Furia mea când cu lovitura de stat… Încă un Bonaparte! Ce rușine!", notează Baudelaire pe o foaie din jurnale (*Inima mea dez-*

1. Charles Baudelaire, *Fusées. Mon cœur mis à nu. Et autres fragments posthumes*, Édition d'André Guyaux, Gallimard, Folio classique, Paris, 2016, p. 281.

văluită, IX). În 1848, participase cu ardoare la revoluție, ieșise în stradă, se urcase pe baricade, înfruntase gloanțele, în marea vâltoare populară a „zilelor din Februarie". Ulterior, împreună cu scriitorul Champfleury și cu Courbet, scosese ziarul *Le Salut public*. Mai târziu, cândva, celebrul fotograf Nadar, care-i făcuse câteva portrete lui Baudelaire, avea să transcrie pe spatele uneia din poze o reflecție a poetului: „Orice revoluție are drept corolar masacrul inocenților."[1]

Tot în 1848, Baudelaire ia parte și la răscoala din iunie. În aceeași „vară fierbinte" publică, în iulie, în revista *Liberté de penser*, prima lui traducere din Edgar Allan Poe*: Révélation magnétique*, precedată de o notă introductivă. Așa debutează fascinația lui pentru Poe, pe care-l resimte ca pe un *alter ego*, și marea lui aventură spirituală care avea să ducă, în 1856 și 1857, la apariția a două volume: *Histoires extraordinaires* și *Nouvelles histoires extraordinaires*, ambele acompaniate de câte un amplu studiu de prezentare: *Edgar Poe, sa vie et ses œuvres* și *Notes nouvelles sur Edgar Poe*. Încă din 1852, într-o scrisoare către mama lui, Charles îi scrie: „Am descoperit un autor american care mi-a trezit o extraordinară simpatie și am scris două articole despre el și creația lui. Le-am scris cu ardoare; ai să găsești cu siguranță în ele câteva rânduri de o extraordinară surescitare." Și puțin mai jos adaugă: „Uitasem mult engleza, ceea ce a complicat lucrurile.

1. *Ibid.*, p. 148.

Dar *acum o știu foarte bine*. Până la urmă cred că mi-am dus treaba *la bun sfârșit*."[1]

Așadar, într-o vreme când limba engleză era mult mai puțin cunoscută și în Franța, și pe restul continentului, Baudelaire, în ciuda rezervelor lui, o stăpânea destul de bine ca să poată traduce și face cunoscut un autor atât de dificil cum este Poe. (Să fi fost și o reminiscență din copilăria londoneză a Carolinei, transmisă cumva, ca un *lullaby*, fiului ei?) În orice caz, faima europeană a genialului american i se datorează și lui Baudelaire. (Un exemplu, chiar din spațiul românesc: în cartea lui *Memoriile unui fost săgetător*, scriitorul Vintilă Horia, vorbind despre descoperirile lui literare din anii '30, îl citează și pe „Edgar Allan Poe, de care mă apropiasem prin traducerile lui Baudelaire"[2].) Cu privire la această identificare, am putea spune, a lui Baudelaire cu Poe, să ne amintim de unul din aforismele esențiale ale poetului francez: „Un dandy trebuie să aspire a fi sublim fără întrerupere. El trebuie să trăiască și să doarmă în fața unei oglinzi" (*Inima mea dezvăluită*, V). Evocându-și prietenul, Champfleury își amintește apariția lui în cele mai diverse locuri, baruri, cabarete liteare ori saloane, unde Baudelaire intra „cu semnele unei rare distincții. Nu se poate insista destul asupra caracterului de perfect gentleman care îi era propriu

1. Charles Baudelaire, *Correspondance*, Paris, ed. cit., p. 58.

2. *Op. cit.*, Editura Vremea, București, 2015, p. 111.

și care se înrudește cu cel al lui Poe"[1]. Un dandy și dublul din oglindă.

5

Începând din 1846-1847, Baudelaire publică, în diverse reviste, bogata serie a *Saloanelor*, cronici de artă plastică în care avea să expună viziunea lui inovatoare despre pictura modernă, dezvoltând în jurul lui Delacroix (pe care-l prețuia superlativ) conceptul de „supranaturalism" (*surnaturalisme*). În paralel scrie numeroase articole de critică literară și reflecții despre scriitorii contemporani (Victor Hugo, Théophile Gautier, Gustave Flaubert și alții). În același timp îi apar, răspândite în diverse publicații, versurile, întâmpinate în general cu rezervă, cu agresivitate chiar, pentru caracterul lor nerespectuos, „provocator", față de preceptele convenționale ale moralei și esteticii curente. Treptat însă, adunându-și poemele și organizându-le laolaltă, Baudelaire își construiește volumul *Les Fleurs du Mal* (*Florile Răului*), al cărui manuscris îl expediază editorului său Auguste Poulet-Malassis pe data de 4 februarie 1857, cu trei zile înainte de achitarea lui Flaubert incriminat pentru *Madame Bovary*! În primăvară, la apariție, *Les Fleurs du Mal* declanșează în presă o adevărată campanie contra autorului, acuzat de imoralitate. Pe

1. Champfleury, *Souvenirs et portraits de jeunesse*, Paris, 1872, p. 45.

20 august trebuie să apară la proces, fiind condamnat să plătească o amendă considerabilă (pentru ofensă adusă moralei publice) și să accepte cenzura: o serie de poeme să fie scoase din volum. În urma acestor evenimente, Baudelaire cade într-o adâncă depresie. Încă din iulie 1857 îi scria mamei lui: „Cartea asta este înveșmântată într-o frumusețe sinistră și rece; a fost scrisă cu furie și răbdare. De altfel, dovada valorii ei pozitive este în tot răul care se spune despre ea."[1] Nu mult după aceea însă, cartea, plasată în centrul unui vârtej, a fost proiectată tot mai sus, și *Florile Răului*, în toată splendoarea lor ambiguă și tulburătoare, au ajuns, încă din ultimele decenii ale veacului al XIX-lea, una din operele-model ale conștiinței culturale moderne.

Vor mai apărea ulterior încă două volume baudelairiene*: Les Paradis artificiels. I. Le poème du haschisch; II. Un mangeur d'opium* (*Paradisurile artificiale. I. Poemul hașișului; II. Un mâncător de opiu*, comentariu la cartea lui Thomas de Quincey *Confesiunile unui mâncător de opiu englez*) în 1860 și, postum, în 1869, *Le spleen de Paris: Petits poèmes en prose* (*Spleenul Parisului: Mici poeme în proză*).

Încă din 1849, când auzise pentru prima oară compoziții de-ale lui Richard Wagner, Baudelaire fusese sedus de sunetul inedit și de concepția grandioasă a acelei muzici. În 1860, în iarnă, are loc în sala Tea-

1. *Correspondance de Charles Baudelaire*, Lausanne, ed. cit., p. 111.

trului Italian un concert la care, bineînțeles, asistă și Baudelaire. Programul cuprinde diferite fragmente din: *Vasul fantomă*, *Tannhäuser*, *Tristan și Isolda* și *Lohengrin.* Publicul parizian, obișnuit cu melodiile mai facile și mai agreabile ale unui Offenbach sau Meyerbeer, reacționează cu o incomprehensiune batjocoritoare, cu glume și șotii, la acordurile sublime ale lui Wagner. Indignat și rușinat, Baudelaire exclamă: „Ce va gândi despre noi Europa și ce va zice Germania despre Paris? O mână de scandalagii ne dezonorează pe toți."[1] În 17 februarie 1860, îi adresează lui Wagner o scrisoare: „Înainte de toate, țin să vă spun că vă datorez *cea mai mare desfătare muzicală* pe care am încercat-o vreodată."[2] El a resimțit „întreaga maiestate a unei vieți mai vaste decât a noastră", ca și „orgoliul și plăcerea de a înțelege", de a se lăsa „pătruns, invadat, voluptate cu adevărat senzuală și care seamănă cu aceea de a urca în văzduh sau de a luneca pe mare".[3] În *Paradisurile artificiale* poetul se referise la trăirile exacerbate ale fumătorilor de opiu sau de hașiș (experiențe cu care se confruntase și el), ajungând însă la concluzia că un poet adevărat nu are nevoie de droguri pentru a avea acces la asemenea revelații senzoriale extreme, pentru a ajunge la

1. *Richard Wagner și Tannhäuser la Paris*. În Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, traducere și note de Liliana Țopa, studiu introductiv de George Bălan, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968, p. 244.

2. Scrisoarea lui Baudelaire către Wagner, *ibid.*, p. 210.

3. *Ibid.*, p. 211.

„extaz". Și cu privire la Wagner va evoca Baudelaire asemenea experiențe-limită. Profundele armonii ale acestei muzici, care pulsează de „orgoliul vieții", îi apar comparabile cu excitantele care „accelerează pulsul imaginației", în toate se manifestă „ceva excesiv și superlativ".[1] Perceperea plurală a universului, care în anumite momente privilegiate se desface ca un imens evantai de impresii sub ochii artistului, Baudelaire o mai exprimase și în *Florile Răului*, în celebrul Sonet IV, *Correspondances*: „Les parfums, les couleurs et les sons se répondent". Îl citez în traducerea lui Alexandru Philippide:

„Ca niște lungi ecouri unite-n depărtare
Într-un acord în care mari taine se ascund,
Ca noaptea sau lumina, adânc, fără hotare,
Parfum, culoare, sunet se-ngână și-și răspund."

Vorbind despre Wagner, Baudelaire folosește așadar aproape metodic comparații luate din pictură. Ascultând anumite pasaje din *Lohengrin*, își închipuie în fața ochilor „o vastă întindere de un roșu închis. Dacă acest roșu reprezintă pasiunea, îl văd ajungând treptat, prin toate tranzițiile de roșu și roz, la incandescența cuptorului încins. Ar părea dificil, aproape imposibil, să ajungi la ceva și mai arzător; și totuși o ultimă țâșnire vine să lase o dâră și mai albă pe albul care îi servește ca fundal". Această incandescență ar fi „strigătul suprem al sufletului ajuns

1. *Ibid.*
2. *Ibid.*

la paroxism".[2] Ulterior, în marele studiu *Richard Wagner și* Tannhäuser *la Paris* (apărut pe 1 aprilie 1861 în *Revue Européenne* și apoi sub formă de plachetă), Baudelaire reia analiza acestor stări (înrudite cu „vertiginoasele închipuiri ale opiului"), pe care aproape toți oamenii „imaginativi" le-au cunoscut în somn, prin vise. „Dezlegat din chingile gravitației", planează deasupra unui imens orizont cu o vastă lumină difuză și, progresiv, cu un „adaos mereu sporit de ardoare și de alb". Starea de beatitudine fizică și spirituală culminează cu ideea „unui extaz făcut din *voluptate* și *cunoaștere*".[1]

Gustul pasionat pentru muzica lui Wagner va supraviețui lucidității lui Baudelaire, distrusă de boală. În ultima fază a vieții, aproape inconștient, afazic, dădea semne de bucurie atunci când doamna Victor Hugo (soția poetului) sau doamna Manet (soția pictorului Édouard Manet) îi cântau la pian pagini din *Lohengrin* sau *Tannhäuser*.

6

După moartea mamei lui Baudelaire (16 august 1871), un teanc de foi manuscrise i-a fost predat, conform dorinței ei, lui Charles Asselineau, care îngrijise *Operele complete* (postume) ale poetului. La rândul lui, Asselineau le-a dăruit lui Poulet-Malassis, credinciosul prieten, confident și editor al lui Charles Baudelaire, mare amator de autografe. Dintre aceste

1. *Ibid.*, p. 218.

hârtii – note scrise pe foi volante, câteva rânduri sau câteva pagini, cu cerneală sau cu creionul, negru, roșu sau albastru – unele purtau mențiunea: *Fusées. Suggestions* (*Rachete. Sugestii*), altele *Mon cœur mis à nu* (*Inima mea dezvăluită*). Pornind de la aceste indicații, Poulet-Malassis le-a împărțit în două, le-a ordonat cumva, numerotându-le după un sens bănuit, le-a lipit pe foi de caiet și a alcătuit două manuscrise, astăzi legate în marochin, cunoscute sub numele de *Jurnale intime*. Titlul, consacrat de tradiție, este oarecum arbitrar: din corespondența lui Baudelaire reiese limpede că intenționa să le dea forma unor opere încheiate și că le destina publicării. Dar, ca și pe Pascal (în cazul acelei monumentale pseudoconstrucții intitulate *Pensées*), moartea prematură l-a împiedicat s-o facă și au rămas doar schițele fulgurante ale unei arhitecturi.

Fragmente din cele două manuscrise au fost publicate pentru prima oară în revista *Le Livre* din 10 septembrie 1884. În volum au apărut abia în 1887 (ediția Eugène Crépet, cu textul trunchiat însă de către editor, din considerente de morală curentă și pentru menajarea unor susceptibilități contemporane). Ulterior, edițiile s-au succedat, corectându-se, îmbogățindu-se cu comentarii (cea mai amplă în acest sens este ediția Crépet–Pichois, din 1952, în seria *Operelor complete*).[1]

---

1. Semnalăm de asemenea, încă o dată, un foarte recent și erudit volum consacrat numai *Jurnalelor intime*: Charles Baudelaire, *Fusées. Mon cœur mis à nu. Et autres fragments*

7

Data redactării primelor însemnări ar fi 1851, spune ediția Pléiade, ghidându-se după pasajul: „Am treizeci de ani…“; 1851–1862 („aproximativ“) spune ediția Crépet. Titlul (*Fusées* – *Rachete*) apare o singură dată în corespondența lui Baudelaire, în scrisoarea din 16 august 1862 adresată lui Arsène Houssaye, redactor-șef al gazetei *La Presse*, căruia îi scrie: „Am găsit două titluri noi:

Rachete și Sugestii
Șaizeci și șase de sugestii“,

oferindu-le spre publicare. În seria *Marginalia* (1845–1849), definind „un anumit stil de critică“, Edgar Poe întrebuințase termenul de *sky-rocketing* (în versiunea baudelairiană: *fusées*, rachete, focuri de artificii). Pe de altă parte, în 1845, Poe publicase cele două suite ale sale: *Fifty Suggestions* (*Cincizeci de sugestii*) și *A Chapter of Suggestions* (*Un capitol de sugestii*), pe care Baudelaire le folosise scriindu-și studiile despre el. E deci foarte probabil ca titlul acestui prim „jurnal“ (sau laborator intim) al lui Baudelaire să-l aibă ca stea tutelară tot pe Edgar Poe. N-a scris oare Baudelaire despre un erou al său care-i seamănă – Samuel Cramer, din nuvela *La Fanfarlo* (1847) – că „se considera egalul celor pe care știuse să-i admire“ și că „după lectura pasionată a unei cărți

---

posthumes, Édition d'André Guyaux, Gallimard, Folio classique, 2016, 470 pp.

frumoase, concluzia lui involuntară era: iată un lucru destul de frumos ca să fie de mine! Și de aici până la a gândi: E deci de mine! – nu lipsea decât spațiul unei trăsături de unire“?

Referindu-se la calitățile literare fundamentale ale oricărei opere, Baudelaire le proclamă: supranaturalism și ironie, adică extaz și distanțare, paradoxul creației! *Supranaturalism* este un cuvânt-cheie al esteticii baudelairiene, pus în circulație încă de Heine și Nerval. E transplantarea în estetică a unui termen de obârșie religioasă: în Germania protestantă a secolului al XVIII-lea, supranaturalismul accepta revelația ca suport și perfecționare a rațiunii. În dedicația la *Les Filles du feu* (*Fiicele focului*), Gérard de Nerval, referindu-se la sonetele sale, spune că au fost compuse „într-o stare de reverie *supranaturalistă*, cum ar zice nemții“. În *Salonul din 1833* (apărut în traducere franceză în *De la France*, 1833), Heinrich Heine folosește aceeași expresie: „În materie de artă sunt supranaturalist. Cred că artistul nu-și poate găsi în natură tipurile și că cele mai remarcabile îi sunt revelate în suflet.“ Cuvinte citate de Baudelaire în *Salonul din 1846* cu privire la Delacroix, despre pictura căruia va spune și mai târziu (*Expoziția Universală, 1855*) că reprezintă traducerea acelor momente de inspirație când „culorile vorbesc și parfumurile descriu lumi de idei“ și că „asemenea naturii percepute de nervi ultrasensibili, ea revelă supranaturalismul“.

8

Data redactării celui de-al doilea jurnal, *Inima mea dezvăluită*, ar fi 1862, spune ediția Van Bever („anumite anecdote totuși pot fi considerate anterioare acestei date"); 1859–1866, spune ediția mare Crépet–Pichois, care, de altfel, dislocă partea finală și o trece la *Rachete*, pe baza unor considerente de ordin cronologic și filologic. Ediția de față respectă împărțirea tradițională, ea fiind universal acceptată și intuind, cu o ureche mai sensibilă, tonul interior propriu fiecăruia din cele două jurnale: mai „rece" în *Rachete*, mai patetic și mai angajat în *Inima mea dezvăluită*.

Titlul este în mod indiscutabil luat de la Edgar Poe, care în *Marginalia* scrisese că dacă vreun ambițios ar avea fantezia să revoluționeze întreaga lume a gândirii omenești, tot ce are de făcut este să scrie și să publice un mic volumaș. Titlul lui ar fi simplu: *My heart laid bare* (*Inima mea dezvăluită*). Dar acest volumaș ar trebui *să corespundă exact titlului.* Nimeni însă n-ar îndrăzni să-l scrie! O asemenea provocare era făcută să-l atragă pe Baudelaire. Prima referire la acest proiect se află într-o scrisoare adresată mamei sale (pe 1 aprilie 1861), unde vorbește de „o mare carte la care visez de doi ani: *Inima mea dezvăluită*, unde am să-mi adun toate mâniile. Ah, dacă vreodată iese la lumină, *Confesiunile* lui J-J [Jean-Jacques Rousseau] au să pălească"[1]. Timp de doi ani nu mai pomenește

1. *Correspondance générale*, t. III, pp. 266–267, în *Œuvres complètes de Charles Baudelaire*, ed. Jacques Crépet.

nimic despre acest plan care irumpe însă deodată în scrisoarea din 5 iunie 1863 către mama sa: „Ei bine! Da, cartea asta mult visată va fi o carte cu năduf… Povestindu-mi educația, felul în care mi s-au modelat ideile și sentimentele, vreau ca neîncetat să se simtă că sunt străin lumii și idolilor ei.“[1]

Să fie un dandy: iată modelul uman și social la care aspiră Baudelaire. În studiul despre Constantin Guys *Le peintre de la vie moderne* (1859-1860), în capitolul IX, intitulat „Le dandy“, se găsește cea mai completă expunere, aproape programatică, a viziunii baudelairiene despre dandysm. Dandy-ul, spune el la început, trebuie să se preocupe de eleganța vestimentară, să cultive astfel ideea de frumos în propria-i persoană, să-și satisfacă pasiunile, să simtă și să gândească. Contrar însă opiniei curente superficiale, dandysmul nu se reduce la grija pentru gest și costum, care nu sunt decât simboluri vizibile ale superiorității spiritului său. În ce constă atunci semnul acestei „caste trufașe“?

În căutarea originalității, spune Baudelaire, în cultul propriului eu, în nevoia de a se delimita față de o ambianță socială și istorică pe care n-o suportă. Dar această separare orgolioasă comportă permanenta tensiune a unei ținute. Chiar suferind, dandy-ul va surâde, ca spartanul sub mușcătura vulpii. Așadar, dandysmul apare cumva înrudit cu stoicismul, iar râsul lui este ecoul controlat al unei discipline interioare. Pe dandy îi distinge același caracter de opo-

1. *Ibid.*, t. IV, pp. 168–169.

ziție și de revoltă, aceeași nevoie de a combate și de a nimici trivialitatea. Prin continua încordare a spiritului, prin distanțare, dandysmul îi apare lui Baudelaire drept ultima izbucnire de eroism într-o epocă de decadență. El îl compară cu un apus de soare: „ca și astrul care se stinge, e superb, lipsit de căldură și plin de melancolie".

Dar melancolia e la un pas de ironie, de sarcasm, de pulverizare a iluziei. Referindu-se la proiectata carte *Mon cœur mis à nu* în scrisoarea adresată mamei lui în 1863, Baudelaire încheia: „Voi întoarce împotriva întregii Franțe realul meu talent pentru impertinență."[1] Aici e poate locul să evocăm portretul ambiguu și grațios pe care i l-a inspirat lui Champfleury un spectacol de pantomimă englezească văzut împreună cu Baudelaire la Paris. Fizic și intelectual, spune el, n-aș putea să-l descriu pe Baudelaire decât comparându-l cu un anume Sprite (în engleză: spiriduș, elf). „Acest Sprite care străbătea drama și apărea de obicei cu picioarele în sus, cu capul în jos, se deosebea mai ales printr-o flacără strălucitoare în vârful nasului. Din când în când mă uitam la scaunul vecin cu al meu, întrebându-mă dacă Baudelaire n-a fugit pe ascuns ca să joace rolul acelui ciudat Sprite."[2]

LILIANA ALEXANDRESCU
Amsterdam, aprilie 2017

---

1. *Ibid.*

2. Champfleury, *Souvenirs et portraits de jeunesse*, ed. cit., pp. 145–146.

Notă asupra ediției

Edițiile franceze care au stat la baza prezentului volum sunt:

– Charles Baudelaire, *Œuvres complètes*, notices, notes et éclaircissements de M. Jacques Crépet, Éditions Louis Conard, Paris, 1923–1953;

– Charles Baudelaire, *Œuvres complètes*, texte établi et annoté par Y.G. Le Dantec, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1958.

Ediția românească inițială din care au fost detașate *Jurnalele* lui Baudelaire este: Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, traducere și note de Liliana Țopa, studiu introductiv de George Bălan, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968.

Bineînțeles că extragerea părții finale din acel volum, care aduna laolaltă mai multe registre textuale, și proiectarea ei ca operă individuală într-o nouă versiune editorială, impunându-și propria specificitate ca gen – *jurnalul intim* –, a necesitat și o restructurare a întregului aparat critic; am evitat, printre altele, pe cât posibil notele referitoare (fantomatic) la vechiul

volum, astăzi probabil epuizat și oricum dificil de găsit. Pe de altă parte, în procesul de revizuire a traducerii mele de atunci, am schimbat titlul celui de-al doilea jurnal (*Inima mea așa cum este*) în: *Inima mea dezvăluită*, care mi s-a părut acum mai provocator și mai aproape de titlul *My Heart Laid Bare*, sugerat lui Baudelaire de o reflecție a lui Edgar Poe pentru o posibilă operă de reacție morală și socială fără inhibiții.

L. A.

RACHETE

I RACHETE

Chiar dacă Dumnezeu n-ar exista, Religia tot Sfântă și *Divină* ar fi.

Dumnezeu e singura ființă care, pentru a domni, nu are nici măcar nevoie să existe.

Ce e creat de spirit e mai viu decât materia.

Dragostea e gustul pentru prostituție. Nu există o singură plăcere nobilă care să nu poată fi redusă la prostituție.

La un spectacol, la un bal, fiecare e obiectul plăcerii oricui.

Ce este arta? Prostituție.[1]

Plăcerea de a fi în mulțime e o expresie misterioasă a desfătării prin multiplicarea numărului.

Totul e număr. Numărul e în *tot*. Numărul e în individ. Beția e un număr[2].

Gustul concentrării productive trebuie să înlocuiască, la omul matur, gustul irosirii.

Dragostea poate decurge dintr-un sentiment generos: gustul pentru prostituție; dar e repede coruptă de gustul pentru proprietate.
Dragostea vrea să-și iasă din sine, să se confunde cu victima ei, asemenea învingătorului cu învinsul, și totuși să păstreze privilegiile cuceritorului.

Voluptățile celui care întreține o femeie sunt totodată de natura îngerului și de aceea a proprietarului. Caritate și ferocitate. Ele sunt chiar independente de sex, de frumusețe și de genul animal.

Întunecimea verde din serile umede ale verii.

Adâncime uriașă de gândire în locuțiunile vulgare, găuri săpate de generații de furnici.

Anecdota cu vânătorul privitoare la legătura intimă dintre ferocitate și dragoste.

II RACHETE

Despre femineitatea Bisericii, ca rațiune a atotputerniciei ei.
Despre culoarea violetă (dragoste stăpânită, tainică, învăluită, culoare de canonică).

Preotul este imens pentru că te face să crezi într-o mulțime de lucruri uimitoare.

Că Biserica vrea să facă și să fie totul e o lege a spiritului omenesc.
Popoarele slăvesc autoritatea.
Preoții sunt slujitorii și sectarii imaginației.
Tronul și altarul, maximă revoluționară.

E. G. sau SEDUCĂTOAREA AVENTURIERĂ.[3]

Beție religioasă a marilor orașe. – Panteism. Eu sunt toți; toți sunt eu.
Vârtej.

III RACHETE

Am mai scris, cred, în notele mele[4] că dragostea seamănă foarte bine cu o tortură sau cu o operație chirurgicală. Dar această idee poate fi dezvoltată în felul cel mai amar. Oricât de îndrăgostiți și plini de dorințe reciproce ar fi doi amanți, unul din ei va fi întotdeauna mai calm sau mai puțin posedat decât

celălalt. Acesta, sau aceasta, e chirurgul sau călăul; celălalt, pacientul, victima. Auziți acele suspine, preludii la o tragedie a dezonoarei, acele gemete, acele horcăieli? Cine nu le-a proferat, cine nu le-a smuls fără cruțare? Și ce găsiți mai rău în cazna aplicată de niște călăi experți? Acești ochi de somnambul dați peste cap, aceste membre ai căror mușchi țâșnesc și se încoardă ca sub acțiunea unei pile galvanice, beția, delirul, opiul, în cele mai furioase urmări ale lor, nu vă vor da, cu siguranță, asemenea exemple, la fel de groaznice, de ciudate. Și chipul omenesc, pe care Ovidiu îl credea făcut doar ca să răsfrângă astrele, iată-l vorbind numai printr-o expresie de ferocitate dementă sau destinzându-se într-un fel de moarte. Căci aș socoti, desigur, că fac un sacrilegiu dând numele de „extaz" acestui soi de descompunere.
– Înspăimântător joc, în care trebuie ca unul dintre jucători să-și piardă stăpânirea de sine!

Odată, de față cu mine, s-a pus întrebarea în ce constă cea mai mare plăcere a dragostei. Cineva a răspuns, firesc: în a primi – și un altul: în a te dărui. – Primul a spus: plăcere a orgoliului! – iar celălalt: voluptate a umilinței! Toți spurcații ăștia vorbeau ca în *Urmarea lui Hristos*. În fine se găsi și un utopist neobrăzat care afirmă că cea mai mare plăcere în dragoste e de a zămisli cetățeni pentru patrie.

Eu, unul, spun: voluptatea unică și supremă a dragostei stă în certitudinea de a face *răul*.[5] – Iar băr-

batul și femeia știu din naștere că în rău se află orice voluptate.

IV PLANURI. RACHETE. PROIECTE

– Comedia în genul lui Silvestre.
Barbara și Oaia.[6]
– Chenavard a creat un tip suprauman.[7]
– Urarea mea lui Levaillant[8].
– Prefață, amestec de misticitate și voioșie.
Vise și teoria Visului ca la Swedenborg.

Gândirea lui Campbell (*The Conduct of Life*).[9]
Concentrare.
Puterea ideii fixe[10].
– Sinceritatea absolută, mijloc de originalitate.
– A povesti pompos lucruri comice…[11]

V RACHETE. SUGESTII

Când un om cade la pat[12], aproape toți prietenii lui au dorința secretă să-l vadă murind; unii ca să constate că avea o sănătate mai șubredă decât a lor; alții, în speranța dezinteresată de a studia o agonie.

Desenul arabesc e cel mai spiritualist dintre desene.[13]

VI RACHETE. SUGESTII

Omul de litere pune în mișcare capitaluri și inspiră gustul gimnasticii intelectuale.

Desenul arabesc e cel mai ideal din toate.

Iubim femeile cu cât ne sunt mai străine. A iubi femeile inteligente e o plăcere de pederast. Așadar, bestialitatea exclude pederastia.

Spiritul de bufonerie poate să nu excludă mila, dar asta se întâmplă rar.[14]

Entuziasmul care are alt obiect decât abstracțiile e un semn de slăbiciune și de boală.
Un trup costeliv e mai gol, mai indecent decât unul gras.[15]

VII

– *Cer tragic*. Epitet de ordin abstract aplicat unei ființe materiale.

– Omul bea lumina odată cu atmosfera. Așadar, poporul are dreptate când zice că aerul nopții e nesănătos pentru lucru.

– Poporul e un adorator înnăscut al focului.
Focuri de artificii, incendii, incendiatori.

Dacă presupui un adorator înnăscut al focului, un *pars înnăscut*, poți crea o nuvelă.

VIII

Erorile de interpretare a fizionomiilor se datoresc eclipsării imaginii reale de către halucinația pe care a provocat-o.

Cunoaște deci desfătările unei vieți aspre; și roagă-te, roagă-te fără încetare. Rugăciunea e un rezervor de forță. (*Altar al voinței*. – *Dinamică morală*. – *Vrăjitoria sfintelor taine*. – *Igienă a sufletului*.)

Muzica adâncește cerul.

Jean-Jacques spunea că nu intră niciodată într-o cafenea fără o anumită emoție. Pentru o fire timidă, controlul biletelor la teatru seamănă întru câtva cu tribunalul din Infern.[16]

Viața nu are decât un singur farmec adevărat: farmecul *Jocului*. Dar dacă nu-ți pasă dacă pierzi sau câștigi?[17]

IX SUGESTII. RACHETE

Națiunile n-au oameni mari decât în pofida voinței lor – ca și familiile.[18] Ele fac tot ce pot ca să nu-i

aibă. Și astfel, omul mare are nevoie, pentru a exista, să posede o forță de atac mai mare decât forța de rezistență desfășurată de către milioane de indivizi.

Cu privire la somn, aventură sinistră de fiece seară, se poate spune că oamenii adorm zilnic cu o cutezanță care ar fi de neînțeles dacă n-am ști că vine din necunoașterea primejdiei[19].

X

Există piei carapace față de care disprețul nu mai e o răzbunare.

Mulți prieteni, multe mănuși. Cei care m-au iubit erau oameni disprețuiți, aș zice chiar de disprețuit, dacă aș ține să-i măgulesc pe oamenii cumsecade.

Girardin să vorbească latinește! *Pecudesque locutae*[20].

Îi era dat unei Societăți necredincioase să-l trimită pe Robert Houdin la arabi pentru a-i abate de la miracole.[21]

XI

Aceste frumoase și mari corăbii, imperceptibil legănate pe apa liniștită, aceste corăbii robuste, cu aer

lenevos și nostalgic, nu ne spun oare într-o limbă mută: Când pornim spre fericire?[22]

Să nu uităm în dramă partea miraculoasă, vrăjitoria și romanescul.

Mediile, atmosferele, de care trebuie să fie îmbibată o întreagă povestire. (De văzut *Usher*[23] și de referit la senzațiile profunde ale hașișului și opiului.)

XII

Sunt oare nebunii matematice și nebuni care gândesc că doi și cu doi fac trei? Altfel spus – halucinația poate ea oare, dacă aceste cuvinte nu sunt incompatibile, să invadeze faptele de pură judecată? Dacă un om obișnuindu-se cu lenea, cu visarea, cu trândăvia, până la a lăsa mereu pe mâine lucrul important, un alt om l-ar trezi într-o bună dimineață cu lovituri de bici și l-ar biciui fără milă până ce, neputând lucra din plăcere, ar lucra de frică, omul acela – biciuitorul – n-ar fi într-adevăr prietenul, binefăcătorul lui? De altfel, cu mult mai multă dreptate s-ar putea afirma aici că plăcerea vine pe urmă decât că dragostea vine după nuntă.
La fel în politică, adevăratul sfânt e acela care biciuie și ucide poporul pentru binele poporului.

Marți, 13 mai 1856

De luat exemplare de la Michel.[24]
De scris lui Mann,
lui Willis,
Mariei Clemm.
De trimis la dna Dumay
– să aflu dacă Mirès…[25]

Ceea ce nu e cât de cât diform pare insensibil; – de unde rezultă că iregularitatea, adică ceea ce-i neașteptat, surpriza, uimirea sunt o parte esențială și caracteristica frumuseții.[26]

XIII NOTE. RACHETE

Théodore de Banville nu e chiar materialist; e luminos.
Poezia lui reprezintă ceasurile fericite.
La fiecare scrisoare a unui creditor, scrieți cincizeci de rânduri despre un subiect extraterestru și veți fi salvați.

Larg surâs pe o față frumoasă de uriaș.

XIV

Despre sinucidere și despre nebunia sinucigașă considerate în raporturile lor cu statistica, medicina și filozofia.

Brierre de Boismont[27]

De căutat pasajul:
A trăi cu o ființă care nu are pentru tine decât aversiune…
Portretul lui *Serenus* de *Seneca*, acela al lui *Stagirius* de *sfântul Ioan Hrisostomul*.
Acedia, boala călugărilor.
Taedium vitae.[28]

XV RACHETE

De tradus și de parafrazat: *Pasiunea raportează totul la ea*.[29]
Desfătări spirituale și fizice pricinuite de furtună, electricitate și trăsnet, dangăt de clopot al amintirilor amoroase, tenebroase, din anii de altădată.

XVI RACHETE

Am găsit definiția Frumosului – a Frumosului meu. E ceva arzător și trist, ceva oarecum vag, lăsând câmp deschis presupunerii. Voi aplica, dacă vreți, ideile

mele unui obiect sensibil, de pildă celui mai interesant obiect din societate, unui obraz de femeie. Un cap seducător și frumos, un cap de femeie, vreau să spun, e un cap care te duce cu gândul în același timp – dar într-un fel nedeslușit – la voluptate și la tristețe; care implică o idee de melancolie, de moleșeală, chiar de sațietate – sau o idee contrară, adică o ardoare, o dorință de a trăi, însoțită de un reflux amar, provenind parcă din privațiune sau din disperare. Misterul, regretul sunt și ele caractere ale Frumosului.

Un cap frumos de bărbat nu are nevoie să implice decât, poate, în ochii unei femei – nu în ochii unui bărbat, bineînțeles – această idee de voluptate, care într-un obraz de femeie e o provocare cu atât mai plină de atracție cu cât obrazul e în general mai melancolic. Dar acest cap va avea și el un ce arzător și trist – nevoi spirituale, ambiții tenebros refulate –, ideea unei puteri mocnind fără întrebuințare – câteodată ideea unei insensibilități răzbunătoare (căci tipul ideal al Dandy-ului[30] nu poate fi trecut cu vederea, în această privință) –, câteodată de asemenea – și acesta e unul din caracterele cele mai interesante ale frumuseții –, misterul și, în sfârșit (pentru a avea curajul să mărturisesc cât de modern mă simt în estetică), *Nefericirea*. – Nu pretind că Bucuria nu s-ar putea asocia cu Frumusețea, spun însă că Bucuria e una din podoabele ei cele mai vulgare; – în vreme ce Melancolia îi e, ca să zic așa, ilustra însoțitoare, în asemenea măsură, încât nu concep (să-mi

fie oare mintea o oglindă vrăjită?) un tip de Frumusețe în care să nu apară și *Nefericirea*. – Întemeiat pe – alții ar zice: obsedat de – aceste idei, se înțelege că mi-ar fi greu să nu trag concluzia că cel mai desăvârșit tip de Frumusețe virilă e *Satana* – așa cum l-a văzut Milton.

XVII RACHETE

Autoidolatrie.

Armonie politică a caracterului.
Euritmie a caracterului și a facultăților.
De îmbogățit toate facultățile.
De păstrat toate facultățile.
Un cult (magism, vrăjitorie evocatoare).
Jertfa și legământul sunt formulele supreme și simbolurile schimbului.
Două calități literare fundamentale: supranaturalism[31] și ironie.
Optică individuală, lumină în care i se înfățișează scriitorului lucrurile, apoi dispoziție satanică a spiritului. Supranaturalul cuprinde culoarea generală și accentul, adică intensitate, sonoritate, limpiditate, vibrativitate, adâncime și răsunet în spațiu și în timp. Sunt clipe în viață când timpul și întinderea sunt mai adânci, iar simțul existenței imens amplificat.
Despre magie folosită la evocarea marilor morți, la restabilirea și desăvârșirea sănătății.

Inspirația vine întotdeauna când *vrei*, dar nu pleacă întotdeauna când vrei.
Despre limbă și despre scris luate ca operații magice, vrăjitorie evocatoare.[32]

Despre aer la femeie.

Aerele fermecătoare și care fac frumusețea sunt:

Aerul blazat,
Aerul plictisit,
Aerul zăpăcit,
Aerul obraznic,
Aerul rece,
Aerul de a privi înăuntru,
Aerul dominator,
Aerul voluntar,
Aerul răutăcios,
Aerul bolnăvicios,
Aerul pisicesc, amestec de copilărie, nepăsare și maliție.

În anumite stări sufletești aproape supranaturale, profunzimea vieții se revelă întreagă în priveliștea, oricât de obișnuită, pe care o ai sub ochi. Ea îi devine simbol.

Pe când traversam bulevardul cu oarecare grabă, ca să mă feresc de trăsuri, aureola mi s-a desprins și a căzut în noroiul caldarâmului. Am avut din fericire timp s-o ridic; o idee nenorocită mi s-a strecurat însă o clipă mai târziu în minte, și anume că e un semn rău; și de atunci încoace ideea nu m-a mai părăsit; nu mi-a dat pace cât a fost ziua de lungă.[33]

Despre cultul de sine în dragoste, din punctul de vedere al sănătății, al igienei, al îmbrăcămintei, al nobleței spirituale și al elocvenței.

Self-purification and anti-humanity.[34]

E în actul de dragoste o mare asemănare cu tortura sau cu o operație chirurgicală.

Există în rugăciune o operație magică. Rugăciunea e una din marile forțe ale dinamicii intelectuale. E în ea o recurență electrică.

Mătăniile sunt un medium, un vehicul; sunt rugăciunea pusă la îndemâna fiecăruia.

Munca, forță progresivă și acumulativă, aducând dobânzi ca un capital, în aptitudini ca și în rezultate.[35]

Jocul, chiar dirijat de știință, forță intermitentă, va fi învins, oricât de fructuos ar fi, de muncă, oricât de neînsemnată, dar continuă.

Dacă un poet ar cere Statului dreptul de a avea câțiva burghezi în grajd, toată lumea ar fi foarte mirată, pe când dacă un burghez ar cere un poet la grătar, lucrul ar părea cât se poate de firesc.

Cartea aceasta nu le va putea scandaliza nici pe femeile, nici pe fiicele, nici pe surorile mele.[36]

Îi cerea voie să-i sărute piciorul și profita de împrejurare pentru a săruta acel frumos picior astfel așezat, încât să-și deseneze limpede conturul pe soarele în asfințit.

Pisicuțo, pisoiașule, pisule, mâță dragă, lupul meu, maimuțica mea, maimuțoiule, șerpoaică, măgărușul meu melancolic.
Asemenea capricii de limbaj prea des repetate, asemenea prea frecvente apelațiuni bestiale vădesc o latură satanică în dragoste; diavolii n-au oare formă de animale? Cămila lui Cazotte[37] – cămilă, Diavol și femeie.
Un bărbat se duce la tir împreună cu nevastă-sa. – Ochește o păpușă și-i spune neveste-sii: Îmi închipui că ești tu. – Închide ochii și doboară păpușa. – Pe urmă spune, sărutându-i mâna soției: Îngerul meu, îți mulțumesc pentru îndemânarea mea![38]
Când voi fi inspirat dezgust și oroare tuturor, voi fi cucerit singurătatea.
Această carte nu-i făcută pentru femeile, pentru fiicele și surorile mele. – Am puține lucruri de felul acesta.
Sunt piei carapace față de care disprețul nu mai e o plăcere.
Mulți prieteni, multe mănuși – de frica râiei.
Cei care m-au iubit erau oameni disprețuiți, aș zice chiar de disprețuit, dacă aș ține să-i lingușesc pe *oamenii cumsecade*.
Dumnezeu e un scandal – un scandal lucrativ.

XVIII RACHETE

Nu disprețuiți sensibilitatea nimănui. Sensibilitatea fiecăruia e geniul lui.
Nu există decât două locuri unde plătești pentru a avea dreptul să cheltui: latrinele publice și femeile.
Printr-un concubinaj înfocat poți ghici desfătările unor tineri căsătoriți.
Gustul precoce pentru femei.[39] Confundam mirosul blănii cu mirosul femeii. Îmi amintesc… În fine, o iubeam pe mama pentru eleganța ei. Eram deci un dandy precoce.
Strămoșii mei, idioți sau maniaci, în apartamente solemne, toți victime ale unor patimi teribile.
Țărilor protestante le lipsesc două elemente indispensabile fericirii unui om bine-crescut, galanteria și pietatea.
Amestecul grotescului cu tragicul îi e plăcut spiritului, ca și urechilor blazate – discordanțele.[40]

Ceea ce-i îmbătător în prostul-gust este plăcerea aristocratică de a displăcea.
Germania exprimă reveria prin linie, ca Anglia prin perspectivă.[41]
Există în zămislirea oricărei cugetări sublime o zguduire nervoasă care se face simțită în creierul mic.
Spania aduce în religie ferocitatea naturală a dragostei.

STIL.

Tonul etern, stilul etern și cosmopolit. Chateaubriand, Alph. Rabbe, Edgar Poe.[42]

XIX RACHETE
SUGESTII

De ce nu le plac democraților pisicile, e ușor de ghicit. Pisica e frumoasă; ea trezește idei de lux, de curățenie, de voluptate etc.[43]

XX RACHETE

Puțină muncă, repetată de trei sute șaizeci și cinci de ori, dă de trei sute șaizeci și cinci de ori ceva bani, adică o sumă enormă. În același timp, *gloria e gata*. La fel, o mulțime de bucurii mărunte alcătuiesc fericirea.

A crea un poncif, iată geniul.
Trebuie să creez un poncif.[44]

Concetto-ul e o capodoperă.

Tonul Alphonse Rabbe.
Tonul de femeie întreținută (*Drăguța mea! Sex nestatornic!*)
Tonul *etern*.

Colorit crud, desen adânc crestat.
Primadona și ucenicul măcelar.[45]

Mama mea e bizară; trebuie să te temi de ea și să-i placi.

Trufașul Hildebrand.
Cezarismul lui Napoleon al III-lea. (Scrisoarea către Edgar Ney.) Papă și Împărat.[46]

XXI RACHETE. SUGESTII

A te da Satanei, ce înseamnă?
Ce e mai absurd decât Progresul, odată ce omul, așa cum o dovedește faptul zilnic, e mereu asemenea și egal omului, adică tot în stare de sălbăticie? Ce sunt primejdiile pădurii și ale preriei pe lângă șocurile și conflictele cotidiene ale civilizației? Fie că omul își înlănțuie victima pe bulevard, fie că-și străpunge prada în păduri necunoscute, nu e tot omul etern, adică cel mai desăvârșit animal de pradă?
– Se spune că am treizeci de ani[47]; dar dacă am trăit câte trei minute într-unul singur…, nu am oare nouăzeci de ani?
…Munca, nu e ea sarea care păstrează sufletele mumii?
Începutul unui roman, să începi un subiect de oriunde și, ca să ai chef să-l termini, să începi cu fraze foarte frumoase.

Cred că farmecul infinit și misterios cuprins în contemplarea unei corăbii, și mai ales a unei corăbii în mers, vine în primul caz din regularitate și simetrie, care sunt una din nevoile primordiale ale spiritului omenesc, în aceeași măsură ca și complicația și armonia –, iar în al doilea caz, din multiplicarea succesivă și din generarea tuturor curbelor și figurilor imaginare operate în spațiu de elementele reale ale obiectului.
Ideea poetică ce se desprinde din această operație a mișcării în linii este ipoteza unei ființe vaste, imense, complicate, însă euritmice, a unui animal plin de geniu, suferind și suspinând de toate suspinele și de toate ambițiile omenești.[48]
Popoare civilizate, care vorbiți mereu prostește de *sălbatici* și de *barbari*, în curând, cum spune d'Aurevilly, nu veți mai fi în stare *nici măcar să fiți idolatre*.

Stoicismul, religie cu o singură sfântă taină – sinuciderea!

Să concepi o canava pentru o bufonerie lirică sau feerică, pentru o pantomimă, și s-o traduci într-un roman serios. Să scalzi totul într-o atmosferă neobișnuită și visătoare, – în atmosfera de *zile mari*. Să fie ceva legănător – și chiar senin în pasiune. – Tărâmurile Poeziei pure.

Mișcat de aceste voluptăți care semănau cu amintirile, înduioșat la gândul unui trecut rău întrebuințat, plin de atâtea greșeli, de atâtea certuri, de atâtea lucruri reciproc ascunse, începu să plângă; iar lacrimile fierbinți i se prelinseră în întuneric pe umărul gol al iubitei și mereu atrăgătoarei lui amante. Ea tresări; se simți și ea înduioșată și mișcată. Întunericul îi liniștea vanitatea și dandysmul de femeie rece. Aceste două ființe decăzute, dar suferind încă dintr-un rest de noblețe, se înlănțuiră spontan, amestecând în ploaia de lacrimi și de sărutări tristețile trecutului cu speranțele nesigure ale viitorului. E de presupus că niciodată, pentru ei, voluptatea n-a fost atât de dulce ca în acea noapte de melancolie și de milă; – voluptate saturată de durere și de remușcare.
Prin bezna nopții, privise îndărăt în anii depărtați, apoi se aruncase în brațele vinovatei sale prietene pentru a regăsi iertarea pe care el i-o dăruia.[49]

Hugo se gândește deseori la Prometeu. El își pune un vultur imaginar pe un piept care nu zvâcnește decât de cauterele vanității. Apoi, halucinația complicându-se, diversificându-se, dar conform liniei progresive descrise de medici, el crede că, printr-un *fiat* al Providenței, Sfânta Elena a luat locul insulei Jersey.

Acest om e atât de puțin elegiac, atât de puțin eterat, încât l-ar scârbi până și pe un notar.

Hugo-Sacerdotul are întotdeauna fruntea plecată; – prea plecată pentru a vedea altceva decât propriul său buric.
Ce nu e astăzi sacerdoțiu? Tinerețea ea însăși e un sacerdoțiu – după cum zice tineretul.
Și ce nu-i rugăciune? – a te căca e o rugăciune, după cum zic egalitarii, când se cacă.

D. de Pontmartin – un om care are mereu aerul că tocmai a picat din provincie…[50]

Omul, adică fiecare din noi, e în chip atât de *firesc* depravat, încât suferă mai puțin de înjosirea generală decât de stabilirea unei ierarhii raționale.

Lumea se va sfârși.[51] Singura rațiune pentru care ar putea dura este că există. Ce șubredă e această rațiune, în comparație cu toate cele care vestesc contrariul, și mai ales cu aceasta: ce mai are de aci înainte lumea de făcut sub soare? – Căci, presupunând că ar continua să existe materialmente, ar fi oare o existență demnă de acest nume și de dicționarul istoric? Nu spun că lumea va fi redusă la expedientele și la dezordinea bufonă a republicilor din America de Sud – că poate chiar ne vom întoarce la starea de sălbăticie și că vom umbla, printre ruinele năpădite de iarbă ale civilizației noastre, să ne căutăm hrana, cu pușca în mână. Nu; – pentru că această soartă și aceste aventuri ar mai presupune o anumită energie vitală, ecou al primelor timpuri. Nou exemplu și

noi victime ale neînduplecatelor legi morale, vom pieri prin ceea ce am crezut că vom trăi. Mecanica ne va fi americanizat până într-atât, progresul va fi atrofiat atât de bine toată partea spirituală din noi[52], încât nici unul dintre visurile sângeroase, nelegiuite sau antinaturale ale utopiștilor nu va putea fi comparat cu rezultatele lui pozitive. Îi cer oricărui om care gândește să-mi arate ce a mai rămas din viață. Despre religie, cred că e inutil să vorbim și să-i căutăm rămășițele, de vreme ce a-ți da încă osteneala să-l negi pe Dumnezeu e singurul scandal în atare materie. Proprietatea dispăruse virtual odată cu suprimarea dreptului celui dintâi născut; dar va veni vremea când omenirea, asemeni unui căpcăun răzbunător, va smulge ultima bucată acelora care-și vor închipui că sunt moștenitorii legitimi ai revoluțiilor. Și încă nu ăsta ar fi supremul rău. Imaginația omenească poate concepe, fără prea multă trudă, republici ori alte state comunitare, demne de oarecare glorie dacă sunt conduse de oameni consfințiți, de anumiți aristocrați. Dar nu în mod special prin instituții politice se va manifesta ruina universală sau progresul universal; căci puțin îmi pasă de nume. Ci prin înjosirea inimilor. Mai e nevoie să spun că puțina politică ce va rămâne se va zbate din greu în strânsoarea animalității generale și că guvernanții vor fi siliți, pentru a se menține și a crea o aparență de ordine, să recurgă la mijloace care ar face să se înfioare omenirea noastră actuală, totuși atât de împietrită? – Atunci, fiul își va părăsi familia nu la

optsprezece ani, ci la doisprezece, emancipat de o lacomă precocitate; o va părăsi nu pentru a căuta aventuri eroice, nu pentru a izbăvi vreo frumoasă captivă într-un turn, nu pentru a nemuri prin cugetări sublime vreo mansardă mizeră, ci pentru a înființa o negustorie oarecare, pentru a se îmbogăți și pentru a-i face concurență infamului său tată – fondator și acționar al unui ziar care va răspândi luminile rațiunii și care va face ca *Le Siècle* de atunci să fie considerat un agent al superstiției. – Atunci, rătăcitoarele, declasatele, acelea care au avut câțiva amanți și pe care uneori le numim Îngeri, drept urmare și drept mulțumire pentru nesocotința care strălucește, lumină întâmplătoare, în existența lor logică precum răul – acelea, zic, nu vor mai fi atunci decât nemiloasă înțelepciune, înțelepciune care va condamna totul, în afară de bani, totul, chiar și *erorile simțurilor*! – Atunci, ceea ce va semăna cu virtutea – ce spun! –, tot ceea ce nu va fi înflăcărare pentru Plutus va fi considerat de un imens ridicol. Justiția, dacă în acea epocă norocoasă mai poate exista justiție, îi va pune sub interdicție pe cetățenii care nu se vor pricepe să facă avere. – Nevasta ta, o, Burghezule! virtuoasa-ți jumătate, căreia în ochii tăi legitimitatea îi dă poezie, introducând de atunci înainte în legalitate o infamie fără cusur, paznică vigilentă și iubitoare a casei tale de bani, nu va mai fi decât idealul perfect al femeii întreținute. Fiica ta, de o precoce nubilitate, va visa, încă din leagăn, că se vinde pe un milion.

Și tu însuți, o, Burghezule – și mai puțin poet decât ești astăzi –, nu vei găsi nimic de spus împotrivă; nu vei regreta nimic. Căci sunt în om lucruri care cresc și prosperă pe măsură ce altele se închircesc și se împuținează, și, grație progresului din acele timpuri, nu-ți vor mai rămâne din măruntaie decât viscerele! – Acele timpuri poate că sunt foarte aproape; cine știe dacă n-au și venit și dacă numai îngroșarea firii noastre nu ne împiedică să ne dăm seama de mediul în care respirăm!

Eu, unul, simt câteodată în mine ridicolul unui profet, dar niciodată și mila unui medic. Pierdut în această lume hâdă, izbit de coatele mulțimii, sunt ca un om ostenit ai cărui ochi nu văd îndărătul lui, în anii depărtați, decât dezamăgire și amărăciune, iar înaintea lui, doar furtună, fără nimic nou în ea, nici învățătură, nici durere. În seara în care acest om i-a furat destinului câteva ceasuri de plăcere, legănat de digestie, uitând – pe cât se poate – de trecut, mulțumit cu prezentul și resemnat cu viitorul, îmbătat de sângele-i rece și de dandysmul lui, mândru de a nu fi la fel de jos precum cei care trec, el își spune, contemplându-și fumul de la țigară: Ce-mi pasă mie încotro merg aceste conștiințe?

Mi se pare că am deviat în ceea ce oamenii de meserie numesc o digresiune. Totuși, voi lăsa aceste pagini – pentru că vreau să-mi datez mânia[53].

INIMA MEA DEZVĂLUITĂ

I

Despre vaporizarea și centralizarea *Eului*. Aici e totul.[54]

Despre o anumită desfătare senzuală în societatea Extravaganților.

(Pot să încep *Inima mea dezvăluită* oriunde, oricum, și s-o continui zi de zi, după inspirația momentului și a împrejurării – numai să fie inspirație vie.)

II

Primul venit, dacă se pricepe să distreze lumea, are dreptul să vorbească despre sine.

III

Înțeleg să părăsești o cauză pentru a afla ce vei simți servind o alta.

Ar fi poate plăcut să fii alternativ victimă și călău.[55]

IV

Prostii de-ale lui Girardin

Obiceiul nostru e să luăm taurul *de coarne*. Să luăm deci discursul *de la sfârșit* (7 nov. 1863).[56]
Așadar, Girardin crede că taurii au coarnele la spate. Confundă coarnele cu coada.

> Înainte de a-i imita pe Ptolemeii gazetăriei franceze, gazetarii belgieni să-și dea osteneala să reflecteze asupra chestiunii pe care o studiez de treizeci de ani pe toate fețele, așa cum o va dovedi volumul care va apărea în curând sub titlul: CHESTIUNI DE PRESĂ; să nu se grăbească a decreta *perfect ridicolă*(1) o opinie care e tot atât de adevărată pe cât e de adevărat că pământul se învârtește și că soarele nu se învârtește.
>
> ÉMILE DE GIRARDIN

> (1) „Sunt oameni care pretind că nimic nu te împiedică să crezi că, cerul fiind nemișcat, pământul este acela care se învârtește în jurul axei sale. Dar acei oameni nu-și dau seama, față de ceea ce se petrece în jurul nostru, cât de *absolut ridicolă* este părerea lor."
>
> PTOLEMEU, *Almagesta*, Cartea I, cap. VI[57]

Et habet mea mentrita meatum:[58]

Girardin

V

Femeia este opusul Dandy-ului.[59]
Deci trebuie să inspire oroare.
Femeii îi e foame și vrea să mănânce.
Sete, și vrea să bea.
E în călduri și vrea să fie futută.
Halal merit!
Femeia e *naturală*, adică groaznică.

De aceea e întotdeauna vulgară, adică opusul Dandy-ului.

REFERITOR LA LEGIUNEA DE ONOARE.

Cel care solicită crucea are aerul că spune: dacă nu mă decorați pentru că mi-am făcut datoria, n-am să mi-o mai fac.
– Dacă un om are merite, la ce bun să-l decorezi? Dacă nu are, atunci poate fi decorat, pentru că așa va căpăta un lustru.

A consimți să fii decorat înseamnă a-i recunoaște Statului sau prințului dreptul de a te judeca, de a te înălța etc.

De altfel, dacă nu mândria, umilința creștinească îți interzice să primești crucea de onoare.

Calcul în favoarea lui Dumnezeu.[60]

Nimic nu există fără scop.
Așadar, existența mea are un scop. Ce scop? Nu știu.
Deci nu eu mi l-am ales, ci altcineva, mai știutor decât mine.
Trebuie deci să-l rog pe acel altul să mă lumineze.
E hotărârea cea mai cuminte.

Un dandy trebuie să aspire a fi sublim fără întrerupere; el trebuie să trăiască și să doarmă în fața unei oglinzi.[61]

VI

Analiza contrareligiilor, exemplu: prostituția sacră.
Ce e prostituția sacră?

Excitație nervoasă.
Misticitate a păgânismului.

Misticismul, trăsătură de unire între păgânism și creștinism.

Păgânismul și creștinismul se dovedesc reciproc.

Revoluția și cultul Rațiunii dovedesc ideea de sacrificiu.

Superstiția este rezervorul tuturor adevărurilor.

VII

Există în orice schimbare ceva infam și plăcut totodată, ceva înrudit cu infidelitatea și cu mutatul. E destul pentru a explica revoluția franceză.

VIII

Beția mea în 1848.[62]
De ce natură era această beție?
Gustul răzbunării, plăcerea *naturală* de a dărâma.

Beție literară; reminiscență din lecturi.

La 15 mai[63]. – Tot gustul distrugerii. Gust legitim, dacă tot ce e natural e și legitim.

Ororile din iunie. Nebunie a poporului și nebunie a burgheziei. Dragostea înnăscută pentru crimă.

Furia mea când cu lovitura de stat. Câte gloanțe mi-au șuierat pe la urechi. Încă un Bonaparte! Ce rușine!
Și totuși s-au potolit toate. Oare președintele n-are un drept de invocat?

Ce este împăratul Napoleon al III-lea. Ce valoare are. De găsit explicația naturii lui și providențialismul lui[64].

IX

Să fii un om util mi s-a părut întotdeauna ceva hidos.[65]

1848 n-a fost amuzant decât pentru că toți făceau pe-atunci utopii cum îți faci castele în Spania.

1848 n-a avut farmec decât prin însuși excesul de ridicol.[66]

Robespierre e de stimat doar pentru cele câteva fraze frumoase.[67]

X

Revoluția, prin Sacrificiu, confirmă Superstiția.

XI

POLITICĂ

Nu am convingeri, așa cum o înțeleg oamenii secolului meu, pentru că nu am ambiții.
Nu se află în mine nici un temei pentru vreo convingere.

Există o anumită lașitate sau mai degrabă o anumită moleșeală la oamenii cumsecade.

Numai bandiții sunt convinși – de ce anume? – că trebuie să reușească. Și reușesc.

Cum aș reuși, când n-am nici măcar poftă să încerc?

Poți să întemeiezi imperii glorioase pe crimă și nobile religii pe impostură.

Totuși, am câteva convingeri, într-un sens mai înalt și care nu poate fi înțeles de oamenii timpului meu.

XII

Sentimentul *singurătății*, încă din copilărie, în ciuda familiei – și mai ales în mijlocul camarazilor –, sentimentul unui destin veșnic solitar.
Totuși, aplecare foarte vie către viață și plăcere.

XIII

Aproape toată viața ni se irosește în curiozități neghioabe. În schimb, sunt lucruri care ar trebui să stârnească în cel mai înalt grad curiozitatea oamenilor și care, judecând după mersul obișnuit al vieții lor, nu le inspiră nici una.

Unde ne sunt prietenii morți?
De ce suntem aici?

Venim de undeva?
Ce e libertatea?
Poate ea să se împace cu legea providențială?
Numărul sufletelor este finit sau infinit?
Dar numărul pământurilor care pot fi locuite?
etc… etc…

XIV

Națiunile n-au decât în pofida lor oameni mari. Așadar, omul mare este învingătorul întregii sale națiuni.[68]

Religiile moderne ridicole

Molière
Béranger
Garibaldi.[69]

XV

Credința în progres e o doctrină de leneși,
o doctrină de *belgieni*[70].
E individul care se bizuie pe vecini ca să-i facă treaba.
Nu poate exista progres (adevărat, adică moral) decât în individ și prin individul însuși.
Dar lumea e făcută din oameni care nu pot gândi decât în comun, în bandă. De pildă *Societățile belgiene*.

Mai sunt și oameni care nu se pot distra decât în grup. Adevăratul erou se distrează singur.

XVI

Eterna superioritate a Dandy-ului.
Ce este un Dandy?[71]

XVII

Părerile mele despre teatru.
Lucrul care mi s-a părut întotdeauna cel mai frumos la teatru, în copilărie ca și acum, este *lustra* – acel frumos obiect luminos, cristalin, complicat, circular și simetric.
Totuși, nu neg în mod absolut valoarea literaturii dramatice. Aș vrea numai ca actorii să fie cocoțați pe tălpi foarte înalte, să poarte măști mai expresive decât fața omenească și să vorbească prin pâlnii amplificatoare; în sfârșit, ca rolurile femeilor să fie jucate de bărbați.[72]
La urma urmei, lustra mi s-a părut întotdeauna actorul principal, văzută prin capătul mare sau prin capătul mic al binoclului.

XVIII

Trebuie să lucrezi, dacă nu din plăcere, măcar din disperare, odată ce, cumpănind bine, a lucra e mai puțin plictisitor decât a te distra.

XIX

Există în fiecare om, în fiecare clipă, două solicitări simultane, una către Dumnezeu, cealaltă către Satana.[73] Invocarea lui Dumnezeu, sau spiritualitatea, e dorința de a urca o treaptă mai sus; invocarea Satanei, sau animalitatea, e bucuria de a coborî. La aceasta din urmă trebuie raportate iubirile pentru femei și conversațiile intime cu animalele, câini, pisici etc.; bucuriile care decurg din aceste două simțăminte sunt adaptate naturii acestor două simțăminte.

XX

Beție de Umanitate.
De făcut un mare tablou.
În sensul Carității.
În sensul libertinajului.
În sensul literar, sau al Actorului.

XXI

Cazna (tortura) este, ca artă de a descoperi adevărul, o nerozie barbară. E folosirea unui mijloc material într-un scop spiritual.

Pedeapsa cu moartea este rezultatul unei idei mistice, cu totul neînțeleasă astăzi. Pedeapsa cu moartea nu are ca scop să *salveze* societatea, cel puțin din punct de vedere material. Ea are ca scop să *salveze* (spiritual) societatea și pe vinovat. Pentru ca jertfa să fie perfectă, trebuie să existe consimțământul și bucuria victimei. A-i da cloroform unui condamnat la moarte ar fi o impietate, căci ar însemna să-i răpești conștiința măreției lui ca victimă și să-i anulezi șansele de a intra în Paradis.

Dandy-ul.
Inversul lui Claude Gueux. Teoria sacrificiului. Legitimarea pedepsei cu moartea. Sacrificiul nu e complet decât printr-un *sponte sua* al victimei.[74]
Un condamnat la moarte care, scăpat teafăr din mâna călăului, liberat de popor, s-ar întoarce la călău. Nouă justificare a pedepsei cu moartea.
Cât despre tortură, ea s-a născut din partea infamă a inimii omenești, însetată de voluptăți. Cruzime și voluptate, senzații identice, asemenea căldurii extreme și frigului extrem.

XXII

Ce gândesc eu despre vot și despre dreptul de a alege. – Despre drepturile omului.
Ce e josnic într-o funcție oarecare.
Un Dandy nu face nimic.
Vă puteți oare închipui un Dandy vorbind poporului, altfel decât ca să-și bată joc de el?

Numai guvernământul aristocratic este rezonabil și sigur.
Monarhia sau republica întemeiate pe democrație sunt la fel de absurde și de slabe.[75]

Nesfârșită greață de afișe.

Nu există decât trei ființe demne de respect: preotul, războinicul[76], poetul. A ști, a ucide și a crea.
Ceilalți oameni sunt născuți pentru biruri și corvezi, făcuți pentru grajd, adică pentru a exercita ceea ce se cheamă *profesii*.

XXIII

Să observăm că cei care vor desființarea pedepsei cu moartea[77] trebuie să fie mai mult sau mai puțin *interesați* s-o desființeze.
Adesea sunt chiar călăii. Lucrul s-ar putea rezuma astfel: „Vreau să pot să-ți tai capul; dar tu n-ai să te atingi de al meu."

Cei care desființează *sufletul* (*materialiștii*) desființează neapărat și *infernul*; sunt, desigur, *interesați* s-o facă.[78]
Sunt, oricum, oameni cărora le e frică *să mai trăiască o dată* – niște leneși.

XXIV

Doamna de Metternich, deși prințesă, a uitat să-mi răspundă cu privire la cele spuse despre ea și despre Wagner.[79]
Moravuri de secol XIX.

XXV

Istoria traducerii mele din *Edgar Poe*.
Istoria *Florilor Răului*, umilirea mea prin neînțelegere, și procesul.[80]

Istoria relațiilor mele cu toți oamenii celebri ai acestei vremi.

Frumoase portrete ale câtorva nătărăi:
Clément de Ris.
Castagnary.[81]
Portrete de magistrați, de funcționari, de directori de ziare etc.

Portretul artistului în genere.

Despre redactorul-șef și despre supraveghetorii de liceu[82]. Imensul gust al întregului popor francez pentru supraveghere și pentru Dictatură. E acel: „De-aș fi rege!“

Portrete și anecdote.
Buloz, – Houssaye, – faimosul Rouy, – de Calonne, – Charpentier, – care-și corectează autorii, în virtutea egalității acordate tuturor oamenilor prin nemuritoarele principii de la ’89, – Chevalier, adevărat redactor-șef pe potriva Imperiului.[83]

XXVI

Despre *George Sand*.

Femeia Sand este un Prudhomme[84] al imoralității.
A fost întotdeauna moralistă.
Numai că altădată făcea o contramorală – de aceea nici n-a fost vreodată artistă.
Are faimosul *stil curgător*, îndrăgit de burghezi.
E proastă, e greoaie, e flecară; are în ideile morale aceeași profunzime de judecată și aceeași delicatețe de sentiment ca portăresele și ca femeile întreținute.

Ce a spus despre mamă-sa.[85]
Ce spune despre poezie.
Dragostea ei pentru muncitori.[86]
Că unii bărbați au fost în stare să se îndrăgostească de latrina asta e cea mai bună dovadă a decăderii oamenilor din acest veac.

De văzut prefața la *Domnișoara La Quintinie*, unde pretinde că adevărații creștini nu cred în Infern. Sand este pentru *Dumnezeul oamenilor cumsecade*[87], pentru Dumnezeul portarilor și al servitorilor pungași.
Are serioase motive să dorească suprimarea Infernului.

XXVII

DIAVOLUL ȘI GEORGES SAND.

Nu trebuie să credem că Diavolul nu-i ispitește decât pe oamenii de geniu. Îi disprețuiește, fără îndoială, pe imbecili, dar nu le nesocotește ajutorul. Dimpotrivă, la ei îi e nădejdea.
Uitați-vă la George Sand. Ea e mai ales, și înainte de toate, *o mare neroadă*; dar e *posedată*. Diavolul e cel care-a făcut-o să se încreadă în *inima ei bună* și în *bunul ei simț*, pentru ca la rându-i să-i facă pe toți ceilalți nerozi să se încreadă în inima lor bună și-n bunul lor simț.
Nu mă pot gândi la creatura asta stupidă fără un anumit fior de scârbă. Dacă aș întâlni-o, nu m-aș putea împiedica să-i azvârl în cap un agheasmatar.

XXVIII

George Sand e una din acele bătrâne ingenue care nu vor niciodată să părăsească scena.

Am citit de curând o prefață (prefața la *Domnișoara La Quintinie*) în care pretinde că un adevărat creștin nu poate să creadă în Infern.
Are motive serioase să dorească suprimarea Infernului.

XXIX

Mă plictisesc în Franța, mai ales pentru că aici toată lumea seamănă cu Voltaire.
Emerson l-a uitat pe Voltaire în ai săi *Reprezentanți ai omenirii*[88]. Ar fi putut face un frumos capitol intitulat: *Voltaire*, sau *antipoetul*, regele gurilor căscate, prințul superficialilor, antiartistul, predicatorul portarilor, moș Gigogne[89] al redactorilor de la *Le Siècle*.

XXX

În *Urechile Contelui de Chesterfield*[90], Voltaire își bate joc de acest suflet nemuritor care a stat timp de nouă luni între excremente și urină. Voltaire, ca toți leneșii, ura misterul(1).

Neputând să suprime amorul, Biserica a vrut cel puțin să-l dezinfecteze[91] și a instituit căsătoria.

(1) Ar fi putut cel puțin ghici în această localizare o glumă răutăcioasă ori o satiră a providenței împotriva amorului, iar în modul de a zămisli, un semn al păcatului originar. De fapt, nu putem face dragoste decât cu organe excrementiale.

XXXI

Portretul Canaliei literare.

Doctorul Estaminetus Crapulosus Pedantissimus.[92]
Portretul lui făcut în maniera lui Praxiteles.
Pipa lui.
Opiniile lui.
Hegelianismul lui.
Jegul lui.
Ideile lui în artă.
Fierea lui.
Gelozia lui.

Un frumos tablou al Tineretului modern.

XXXII

φαρμακοτρίβης ἀνὴρ καὶ τῶν τοὺς ὄφεις ἐς τὰ θαύματα τρεφόντων.

Elianus (?)[93]

XXXIII

Teologia.
Ce e căderea?
Dacă e unitatea devenită dualitate, Dumnezeu e acela care a căzut.
Cu alte cuvinte, nu cumva creațiunea e căderea lui Dumnezeu?

Dandysm.
Ce este omul superior?
Nu e specialistul.
E omul care are timp liber și o educație generală.[94]
Să fii bogat și să-ți placă Munca.[95]

XXXIV

De ce omului de spirit îi plac mai mult femeile ușoare decât femeile de lume, cu toate că sunt la fel de proaste? – de aflat.

XXXV

Sunt anumite femei care seamănă cu cordonul Legiunii de Onoare. Nu mai au căutare, pentru că s-au murdărit în contact cu anumiți bărbați.
Din același motiv n-aș îmbrăca pantalonii unui râios.
Supărător în dragoste este că e o crimă la care nu te poți lipsi de complice.

XXXVI

Studierea cumplitei Boli a groazei de Domiciliu.[96] Cauzele Bolii. Agravarea progresivă a Bolii.

Indignarea pricinuită de îngâmfarea universală, a tuturor claselor, a tuturor ființelor, de amândouă sexele, de toate vârstele.

Omul îl iubește atât de mult pe om, încât, atunci când fuge de oraș, o face tot pentru a căuta mulțimea, adică pentru a reface orașul la țară.

XXXVII

Discursul lui Durandeau[97] despre japonezi. (Eu, unul, înainte de toate, sunt francez.) Japonezii sunt maimuțe. Mi-a spus-o Darjou.

Discursul medicului, prietenul lui Mathieu, despre arta de a nu face copii, despre Moise și despre nemurirea sufletului.

Arta este un agent civilizator (Castagnary).[98]

XXXVIII

Fizionomia unui judecător și a familiei lui la etajul al cincilea, bându-și cafeaua cu lapte.

Domnul Nacquart-tatăl și domnul Nacquart-fiul. Cum a devenit Nacquart-fiul consilier la Curtea de Apel.[99]

XXXIX

Despre pasiunea, despre predilecția francezilor pentru metaforele militare. Orice metaforă poartă la noi mustăți.

Literatură militantă.
A rămâne pe Baricadă.
A ține Steagul sus.
A nu pleca steagul.
A te arunca în luptă.
Unul din veterani.

Toată această glorioasă frazeologie se aplică în general unor pedanți și unor trântori de cafenea.

XL METAFORE FRANȚUZEȘTI.

Soldat al presei judiciare (Bertin[100]).
Presa militantă.

XLI

De adăugat la metaforele militare:

Poeții combatanți.
Literații de avangardă.

Acest obicei al metaforelor militare denotă spirite nu militante, ci făcute pentru disciplină, adică spirite conformiste, domestice din născare, spirite belgiene, care nu pot gândi decât în societate.[101]

XLII

Gustul plăcerii ne leagă de prezent. Grija mântuirii ne agață de viitor.
Cel care urmărește plăcerea, adică prezentul, îmi face impresia unui om rostogolindu-se pe o pantă și care, vrând să se țină de arbuști, îi smulge și îi ia cu el în cădere.
Înainte de toate, să fii *un om mare* și *un Sfânt* pentru tine însuți.[102]

XLIII

Despre ura poporului împotriva frumuseții.
Exemple.
Jeanne și doamna Muller.[103]

XLIV

POLITICĂ

De fapt, marea glorie a lui Napoleon al III-lea, în fața istoriei și în fața poporului francez, este de a fi demonstrat că primul venit, punând mâna pe telegraf și pe imprimeria națională, poate să guverneze o mare națiune.
Imbecili sunt aceia care-și închipuie că asemenea lucruri se pot înfăptui fără îngăduința poporului – ca și aceia care cred că gloria nu se poate sprijini decât pe virtute.
Dictatorii sunt slugile poporului – nimic mai mult –, scârbos rol de altfel – iar gloria este rezultatul adaptării unui spirit la prostia națională.

XLV

Ce e dragostea?
Nevoia de a ieși din sine.
Omul este un animal adorator.
A adora înseamnă a te jertfi și a te prostitua.
De aceea, orice dragoste e prostituție.

XLVI

Ființa cea mai prostituată este ființa prin excelență, este Dumnezeu, de vreme ce e prietenul suprem al oricărui ins, de vreme ce e rezervorul comun, inepuizabil al dragostei.[104]

RUGĂCIUNE

Nu mă pedepsi în persoana mamei mele și n-o pedepsi pe mama din pricina mea. – Aibi în paza ta sufletul tatălui meu și al Mariettei[105]. – Dă-mi puterea să-mi fac imediat datoria în fiecare zi și să devin astfel un erou și un Sfânt.

XLVII

Un capitol asupra indestructibilei, veșnicei, universalei și ingenioasei ferocități omenești.

Despre plăcerea vărsării de sânge.
Despre beția sângelui.
Despre beția mulțimilor.
Despre beția osânditului (Damiens[106]).

XLVIII

Dintre oameni, mari sunt numai poetul, preotul și soldatul,
omul care cântă, omul care binecuvântează, omul care jertfește și se jertfește.
Restul e vrednic de bici.[107]

Să nu ne încredem în popor, în bunul-simț, în inimă, în inspirație și în evidență.[108]

XLIX

Am fost întotdeauna mirat cum de sunt lăsate femeile să intre în biserici. Ce pot ele discuta cu Dumnezeu?

Eterna Venus (capriciu, isterie, fantezie) este una din întruchipările seducătoare ale Diavolului.[109]

În ziua când tânărul scriitor își corectează primele șpalturi, e mândru ca un școlar care s-a ales cu prima lui blenoragie.

Să nu uit un mare capitol despre arta ghicitului, în apă, în cărți, în palmă etc.

L

Femeia nu știe să despartă sufletul de trup. E simplistă, ca animalele. – Un satiric ar zice că din pricină că n-are decât trup.

Un capitol despre
Toaletă
Moralitatea Toaletei.
Bucuriile Toaletei.[110]

LI

Despre Pedanterie,
a profesorilor,
a judecătorilor,
a preoților
și a miniștrilor.

Grozavii oameni mari ai zilei.
Renan.
Feydeau.
Octave Feuillet.
Scholl.

Directorii de ziare, François, Buloz, Houssaye, Rouy, Girardin, Texier, de Calonne, Solar, Turgan, Dalloz. – Listă de canalii, în frunte cu Solar.[111]

LII

A fi un om mare și un sfânt pentru *tine însuți*, iată unicul lucru important.

LIII

Nadar[112] este cea mai uimitoare expresie a vitalității. Adrien îmi spunea că fratele lui, Félix, are toate măruntaiele de câte două ori. Am fost gelos pe el văzându-l cât de bine reușește în tot ce nu e abstracție.

Veuillot e atât de grosolan și atât de pornit contra artelor[113], încât s-ar zice că toată *Democrația* din lume s-a oploșit în sânul lui.
Dezvoltarea portretului.
Supremația ideii pure, la creștin ca și la comunistul babuvist.
Fanatism al umilinței. Nici măcar să nu aspiri la înțelegerea Religiei.

LIV

Muzică.
Despre Sclavie.
Despre femeile de lume.
Despre femeile ușoare.
Despre magistrați.
Despre Sfintele Taine.
Omul de litere este dușmanul Mondenității.
Despre Birocrați.

LV

În dragoste, ca în aproape toate cele omenești, înțelegerea cordială e rezultatul unei neînțelegeri. Această neînțelegere e plăcerea. Bărbatul strigă: „Ah, îngerul meu!“ Femeia gângurește: „Mămicule! Mămicule!“ Și acești doi imbecili sunt convinși că gândesc la fel. – Prăpastia de netrecut, care creează incomunicabilitatea, rămâne netrecută.

LVI

De ce priveliștea mării e atât de infinit și de veșnic plăcută?
Pentru că marea dă totodată ideea imensității și a mișcării. Șase sau șapte leghe reprezintă pentru om raza infinitului. Iată un infinit diminutivat. Ce are-a face, dacă ajunge pentru a sugera ideea infinitului total? Douăsprezece sau paisprezece leghe (în diametru), douăsprezece sau paisprezece leghe de lichid în mișcare ajung pentru a da cea mai înaltă idee de frumusețe care i se oferă omului în lăcașul lui trecător.[114]

LVII

Nu-i nimic demn de interes pe Pământ în afară de Religii.
Ce este Religia universală?
(Chateaubriand, de Maistre, alexandrinii, Capé)[115]
Există o Religie Universală, făcută pentru Alchimiștii Cugetării, o Religie care izvorăște din om, considerat ca un memento divin.

LVIII

Saint-Marc Girardin[116] a spus o vorbă care va rămâne: *Să fim mediocri!*

Să punem această vorbă alături de a lui Robespierre: *Cei care nu cred în nemurirea ființei lor s-au prețuit exact*.
Vorba lui Saint-Marc Girardin implică o imensă ură față de Sublim.
Cui l-a văzut pe St-M. G. umblând pe stradă i-a și venit în minte ideea unei gâște mari și pline de sine, dar speriată și fugind pe drumul mare dinaintea diligenței.

LIX

Teoria adevăratei civilizații.
Ea nu constă nici în gazul de iluminat, nici în abur, nici în mesele turnante, constă în micșorarea urmelor păcatului originar.[117]
Popoare nomade, de păstori, de vânători, agricole și chiar antropofage, *toate* pot fi superioare, prin energie, prin demnitatea personală, raselor noastre din Occident.
Acestea vor fi poate nimicite.
Teocrație și comunism.

LX

Datorită timpului liber, răgazului, am reușit să cresc, în parte.
În detrimentul meu; căci răgazul, fără bogăție, sporește datoriile, cât și afronturile rezultând din datorii.

Dar spre folosul meu, în ceea ce privește sensibilitatea, meditația și capacitatea pentru dandysm și diletantism[118].
Ceilalți oameni de litere sunt, cei mai mulți dintre ei, niște tocilari de nimic și foarte ignoranți.

LXI

Tânăra fată a editorilor.
Tânăra fată a redactorilor-șefi.
Tânăra fată sperietoare, monstru, asasin al artei.
Tânăra fată, cum e ea în realitate.

O mică toantă și o mică otreapă; cea mai mare imbecilitate laolaltă cu cea mai mare depravare.
Există în tânăra fată toată abjecția golanului și a liceanului.

LXII

Aviz non-comuniștilor:
Totul e comun, chiar și Dumnezeu.

LXIII

Francezul este un animal de curte atât de bine domesticit, încât nu îndrăznește să sară nici un gard. Vezi gusturile lui în artă și în literatură.

E un animal de rasă latină; gunoiul nu-i displace la el în casă, iar în literatură e scatofag. Se dă în vânt după excremente. Literații de cafenea numesc asta *sare galică*.[119]
Frumos exemplu de josnicie franțuzească, din partea nației care se pretinde mai independentă ca toate celelalte.

Următorul extras din frumoasa carte a dlui de Vaulabelle[120] va fi de ajuns pentru a sugera impresia pe care a făcut-o evadarea lui Lavalette asupra părții celei mai puțin luminate din partidul regalist:
„Furia regalistă, în momentul celei de-a doua Restaurații, mergea, ca să zic așa, până la nebunie. Mica Joséphine de Lavalette era educată într-unul din principalele pensioane pariziene (l'Abbaye-aux-Bois); nu-l părăsise decât pentru a veni să-și îmbrățișeze tatăl. Când, după evadare, s-a întors și s-a aflat de foarte modesta ei participare, un strigăt imens s-a ridicat împotriva acestei copile; călugărițele și colegele ei o ocoleau și o mare parte din părinți au declarat că-și retrag fiicele dacă mai rămâne acolo. Nu voiau, spuneau ei, să-și lase copiii în contact cu o fată care avusese asemenea purtare și dăduse un asemenea exemplu. Când, șase săptămâni mai târziu, doamna de Lavalette și-a recăpătat libertatea, a fost obligată să-și ia fiica înapoi."

LXIV

Principi și generații.

E la fel de nedrept să atribui principilor actuali meritele și viciile poporului pe care-l guvernează. Aceste merite și aceste vicii provin mai întotdeauna, așa cum ar putea s-o demonstreze statistica și logica, din atmosfera guvernământului precedent.

Ludovic al XIV-lea moștenește oamenii lui Ludovic al XIII-lea. Glorie. Napoleon I moștenește oamenii Republicii. Glorie. Ludovic-Filip moștenește oamenii lui Carol al X-lea. Glorie. Napoleon al III-lea moștenește oamenii lui Ludovic-Filip. Dezonoare.

Întotdeauna fostul guvernământ este răspunzător de moravurile următorului, în măsura în care un guvernământ poate fi răspunzător de ceva.

Bruschețea cu care circumstanțele retează domniile nu îngăduie ca această lege să fie absolut exactă în Timp. Nu poți hotărî exact unde sfârșește o influență – dar această influență va dăinui la întreaga generație care a suferit-o în tinerețe.

LXV

Despre ura tineretului împotriva celor care dau citate. Cel care dă citate e pentru ei un inamic.

Aș da și ortografia pe mâna călăului. (Th. Gautier)

De făcut un frumos tablou: al Canaliei Literare.

Să nu uit un portret al lui Forgues, hoțul de mare, Piratul Literelor.[121]

Gustul de neînvins al prostituției în inima omului, din care ia naștere groaza lui de singurătate. – El vrea să fie *doi*. Omul de geniu vrea să fie *unul*, deci singuratic.
Gloria este să rămâi *unul* și să te prostituezi într-un fel deosebit.
Această groază de Singurătate, nevoia de a-și uita *eul* în carnea exterioară, omul o denumește nobil *nevoie de a iubi*.[122]

Două admirabile Religii, nemuritoare pe ziduri, veșnice obsesii ale Mulțimii: o pulă (anticul falus) – și „Trăiască Barbès!" sau „Jos cu Filip" sau „Trăiască Republica!".

LXVI

De studiat în toate modurile ei, în operele naturii ca și în operele omului, universala și eterna Lege a gradației, a încetului cu încetul, *a puțin câte puținului*, cu forțele progresiv crescânde, asemenea dobânzilor compuse în materie de finanțe.

La fel se întâmplă și cu *îndemânarea artistică și literară*, la fel și în tezaurul variabil al *voinței*.

LXVII

Îmbulzeala micilor literați, pe care-i vezi la înmormântări, împărțind strângeri de mână și recomandându-se ținerii de minte a cronicarilor mondeni.

Despre înmormântarea oamenilor celebri.

LXVIII

Molière. Opinia mea despre *Tartuffe* este că nu-i o comedie, ci un pamflet. Un ateu, dacă e pur și simplu un om bine-crescut, va gândi, cu privire la această piesă, că nu trebuie niciodată să dai anumite chestiuni grave pe mâna plebei.

LXIX

Să glorific cultul imaginilor (marea, unica, primitiva mea pasiune).
Să glorific vagabondajul și ceea ce s-ar putea numi Boemianism, cultul senzației multiplicate și exprimându-se prin muzică.
Să mă refer la Liszt[123].

Despre necesitatea de a bate femeile.
Poți pedepsi ce iubești. Copiii, de pildă. Dar faptul implică durerea de a disprețui ce iubești.

Despre Încornorare și despre Încornorați.
Durerea Încornoratului.
Ea se naște din orgoliu, dintr-un raționament fals asupra onoarei și asupra fericirii și dintr-o dragoste prostește abătută de la Dumnezeu pentru a fi atribuită făpturilor sale.
E veșnica poveste cu animalul adorator înșelându-se asupra idolului.[124]

LXX

Analiza imbecilității obraznice, Clément de Ris și Paul Pérignon.[125]

LXXI

Omul, cu cât cultivă mai mult artele, cu atât se excită mai greu.
Se produce un divorț din ce în ce mai accentuat între spirit și brută.
Numai bruta se excită ușor, iar împerecherea este lirismul gloatei.

Să te împerechezi înseamnă să aspiri a intra în altul, iar artistul nu iese niciodată din sine.

Am uitat numele acelei otrepe… Atâta pagubă, o să-l aflu la judecata de apoi.

Muzica dă ideea de spațiu. Toate artele, mai mult sau mai puțin, de vreme ce sunt *număr*, iar numărul este o traducere a spațiului.

A voi zilnic să fii cel mai mare dintre oameni!!!

LXXII

Fiind copil, voiam să fiu când papă, dar papă militar, când actor.
Desfătările pe care mi le dădeau aceste două halucinații.

LXXIII

De mic copil, am simțit în inima mea două sentimente contradictorii, oroarea vieții și extazul vieții. Tipic pentru firea unui leneș nervos.

LXXIV

Națiunile n-au decât în pofida lor oameni mari.

În legătură cu Actorul și cu visurile mele din copilărie, un capitol despre ceea ce constituie, în sufletul

omenesc, vocația actorului, gloria actorului, condiția actorului și situația sa în Lume.
Teoria lui Legouvé. Legouvé este oare un farsor rece, un Swift, care a încercat dacă Franța mai poate înghiți o nouă absurditate?
Alegerea lui, bună, în sensul că Samson nu e un actor.[126]
Despre adevărata grandoare a unui Paria.

Poate că Virtutea chiar dăunează talentului acestui Paria.

LXXV

Comerțul este, prin esența lui, *satanic*.
Comerțul este plată cu răsplată, este un împrumut cu subînțelesul: *Dă-mi înapoi mai mult decât îți dau*.
Spiritul oricărui comerciant e total viciat.
Comerțul e *natural*, *deci* e *infam*.
Cel mai puțin infam dintre toți comercianții e acela care spune: Să fim virtuoși pentru a câștiga mult mai mulți bani decât neghiobii vicioși.
Pentru comerciant, cinstea însăși este o speculație cu câștig.
Comerțul e satanic, pentru că e una din formele Egoismului, și cea mai josnică, și cea mai mârșavă.

LXXVI

Când Isus Hristos spune:
„Fericiți cei înfometați, căci se vor sătura“,
Isus Hristos face un calcul de probabilități.

LXXVII

Lumea nu se mișcă decât prin Neînțelegere.
Numai prin Neînțelegerea universală se împacă toți.
Căci dacă, din nefericire, s-ar înțelege, nu s-ar mai împăca niciodată.

Omul de spirit, acela care nu se va împăca niciodată cu nimeni, trebuie să se învețe să guste conversația cu imbecilii și lectura cărților proaste. Îi vor da desfătări amare, care-i vor compensa din plin osteneala.[127]

LXXVIII

Un funcționar oarecare, un ministru, un director de teatru ori de ziar pot fi uneori vrednici de stimă, nu sunt însă niciodată divini.[128] Sunt persoane fără personalitate, ființe fără originalitate, născuți pentru funcții, adică pentru domesticitatea publică.

LXXIX

Dumnezeu și adâncimea lui.

Poți să nu fii lipsit de spirit și să-ți cauți în Dumnezeu complicele și prietenul de care duci lipsă întotdeauna. Dumnezeu este eternul confident în această tragedie al cărei erou e fiecare dintre noi.[129] Sunt poate cămătari și asasini care-i spun lui Dumnezeu: „Dă, Doamne, să-mi reușească viitoarea lovitură!"[130] Dar rugăciunea acestor ticăloși nu strică onoarea și plăcerea rugăciunii mele.

LXXX

Orice idee este, prin ea însăși, înzestrată cu o viață nemuritoare, ca o persoană.
Orice formă creată, fie și de către om, este nemuritoare.
Căci forma e independentă de materie, și nu moleculele sunt cele care constituie forma.
Anecdote despre Émile Douay și Constantin Guys distrugându-și sau mai degrabă crezând că-și distrug opera.[131]

LXXXI

E imposibil să parcurgi vreo gazetă, din oricare zi, sau lună, sau an, fără să găsești la fiecare rând sem-

nele celei mai înspăimântătoare perversități omenești, laolaltă cu *lăudăroșeniile* cele mai surprinzătoare de probitate, de bunătate, de milostenie și cu cele mai neobrăzate afirmații referitoare la progres și la civilizație.
Orice ziar, de la primul la ultimul rând, nu-i decât o urzeală de orori. Războaie, crime, jafuri, nerușinări, torturi, crime ale principilor, crime ale particularilor, crime ale națiunilor, o beție de atrocitate universală. Și cu acest dezgustător aperitiv își însoțește omul civilizat gustarea lui de fiecare dimineață. – Totul, în lumea asta, transpiră crima: ziarul, peretele și fața omului.
Nu înțeleg cum poate o mână pură să se atingă de un ziar fără o convulsie de scârbă.

LXXXII

Puterea amuletei, demonstrată de filozofie. Banii găuriți, talismanele, amintirile fiecăruia.

Tratat de dinamică morală.

Despre virtutea Sfintelor Taine.

Încă din copilărie, tendință către misticitate. Convorbirile mele cu Dumnezeu.

LXXXIII

Despre obsesie, despre Posesie.
Despre rugăciune și despre Credință.
Dinamica morală a lui Isus.

(Renan găsește ridicol ca Isus să fi crezut în Atotputernicia, chiar materială, a Rugăciunii și a Credinței.)

Sfintele Taine sunt mijloace ale acestei dinamici.

Despre infamia tiparului, mare piedică în dezvoltarea Frumosului.

Halal conspirație de organizat pentru exterminarea rasei evreiești![132]
Evreii, *Bibliotecari* și martori ai *Mântuirii*.

LXXXIV

Toți imbecilii din Burghezie, care rostesc fără încetare cuvintele: „imoral, imoralitate, moralitate în artă" și alte prostii îmi amintesc de Louise Villedieu, târfă de cinci franci, care, însoțindu-mă odată la Luvru, unde nu mai fusese în viața ei, a început să roșească, să-și acopere fața și, trăgându-mă în fiecare clipă de mânecă, mă tot întreba dinaintea statuilor și tablourilor nemuritoare cum de se pot expune în public asemenea indecențe.

Frunzele de viță ale domnului Nieuwerkerke.[133]

LXXXV

Pentru ca legea progresului să existe, ar trebui ca fiecare să vrea s-o creeze; adică atunci când toți indivizii se vor strădui să progreseze, atunci, și numai atunci, omenirea va fi în progres.
Această ipoteză poate servi la explicarea identității celor două idei contradictorii, libertate și fatalitate.
– Nu numai că va fi, în cazul progresului, identitate între libertate și fatalitate, ci această identitate a existat dintotdeauna. Această identitate e *istoria*, istoria națiunilor și a indivizilor.

LXXXVI

Sonet
de citat în
Inima mea dezvăluită.
De citat de asemenea și bucata
despre *Roland*[134].

Visam c-azi-noapte Filis, întoarsă pe pământ,
La fel de-mbietoare ca-n plină zi, odată,
Poftea ca și năluca să-i fie-mbrățișată
Și – Ixion – la pieptu-mi un nor doar să frământ.

Și umbra-i, goală pușcă, în pat își face vânt
Și-mi spune: „Scumpe Damon, viu iar la tine, iată;
Dar în tărâmul jalnic, de Soartă-ntemnițată,
De când m-am dus, privește, azi mai nurlie sunt.

Viu să-mi sărut iar grabnic amantul cel mai bine,
Viu să mai mor o dată strivită-aprins de tine!"
Și după ce-n nesațu-i mă stoarse cât a vrut,

Mi-a spus: „Mă-ntorc, adio!, în moarta-mpărăție.
Și-așa cum ți-a mers gura că m-ai futut de vie,
Putea-vei să te lauzi că duhul mi-ai futut."

Parnasul satiric

Cred că acest sonet e de Maynard.
Malassis pretinde că e de Racan.[135]

LXXXVII IGIENĂ. PROIECTE[136]

Cu cât vrei mai mult, cu atât vrei mai bine.
Cu cât lucrezi mai mult, cu atât lucrezi mai bine și cu atât mai mult vrei să lucrezi.
Cu cât produci mai mult, cu atât devii mai fecund.

După un desfrâu, te simți totdeauna mai singur, mai părăsit.

Moral, ca și fizic, am avut dintotdeauna senzația abisului: nu mă refer numai la abisul somnului, ci și la abisul faptei, al visului, al amintirii, al dorinței,

al regretului, al remușcării, al frumosului, al numărului etc.
Mi-am cultivat isteria cu desfătare și spaimă. Acum, am amețeli întruna, iar astăzi, 23 ianuarie 1862, am primit un ciudat avertisment, am simțit adiind asupră-mi *aripa imbecilității*.[137]

LXXXVIII IGIENĂ. MORALĂ

La Honfleur![138] cât mai curând, înainte de a cădea mai jos.

Câte presimțiri și câte semne trimise până acum de Dumnezeu, că e *neapărat timpul*, să acționez, să consider clipa de față drept cea mai însemnată dintre clipe și să-mi preschimb în *voluptate perpetuă* chinul meu obișnuit, adică *Munca*!

LXXXIX IGIENĂ. CONDUITĂ. MORALĂ

În fiecare minut suntem zdrobiți de ideea și de senzația Timpului. Și nu există decât două mijloace pentru a scăpa de acest coșmar – pentru a-l uita: Plăcerea și Munca. Plăcerea ne uzează. Munca ne întărește. Să alegem.
Cu cât ne folosim mai mult de unul din mijloace, cu atât ne dezgustă mai mult celălalt.

Nu poți uita Timpul decât folosindu-l.

Totul nu se face decât încetul cu încetul.

De Maistre și Edgar Poe m-au învățat să judec.

Lungă e numai lucrarea pe care nu îndrăznești s-o începi. Devine coșmar.

XC IGIENĂ

Tot amânând lucrul pe care-l ai de făcut, ești în primejdie să nu-l mai poți face niciodată. Cine nu se convertește numaidecât riscă să fie damnat.

Pentru a te lecui de toate, de mizerie, de Boală și de Melancolie, nu lipsește nimic altceva decât *Pofta de Muncă*.

XCI NOTE PREȚIOASE

În fiecare zi, fă ceea ce îți cer datoria și prudența.
Dacă ai lucra zi de zi, ai suporta viața mai ușor.
Lucrează ȘASE zile fără întrerupere.

Pentru a găsi subiecte, γνῶτι σεαυτόν[139]...
    (Lista gusturilor mele).
Fii mereu poet, chiar și în proză.
Stilul nobil (nimic mai frumos decât
locul comun).[140]

Întâi începe și apoi folosește-te de logică și de analiză. Orice ipoteză își pretinde concluzia.
A ajunge la frenezia zilnică.

XCII IGIENĂ. CONDUITĂ. MORALĂ

Două părți:
Datorii (Ancelle).
Prieteni (*mama*, *prietenii*, *eu*).
Așadar, 1 000 de franci trebuie împărțiți în două părți de câte 500 de franci fiecare, iar a doua împărțită în *trei* părți.

La Honfleur
De trecut în revistă și de clasat toate
2 z[ile] *scrisorile mele*.
2 z[ile] și toate datoriile
(patru categorii: *polițe*, *datorii mari*, *datorii mici*, *prieteni*)
2 z[ile] clasarea gravurilor.
2 z[ile] clasarea notelor.

XCIII IGIENĂ. MORALĂ. CONDUITĂ

Poate e prea târziu! Mama și Jeanne. – Sănătatea mea, din milă, din datorie! – Bolile lui Jeanne. Infirmitățile, singurătatea mamei.
– Să-mi fac datoria zilnic și să mă las în seama lui Dumnezeu, pentru a doua zi.

– Singurul mod de a câștiga bani este să muncești dezinteresat.
– O înțelepciune rezumată. Toaletă, rugăciune, lucru.
– Rugăciune: dragoste, înțelepciune și forță.
– Fără dragoste, sunt doar chimval răsunător.[141]
– Umilințele mele au fost haruri ale Domnului.
– Faza mea de egoism s-a încheiat oare?
– Facultatea de a răspunde necesității de fiecare clipă, exactitatea, într-un cuvânt, trebuie să-și afle neapărat răsplata.

„Nefericirea prelungită are asupra sufletului efectul bătrâneții asupra corpului: nu te mai poți mișca; te culci…
Pe de altă parte, extrema tinerețe îți oferă motive de amânare; când ai mult timp de cheltuit, te convingi că mai poți aștepta; ai ani întregi de joacă înaintea evenimentelor."

CHATEAUBRIAND[142]

XCIV IGIENĂ. CONDUITĂ. METODĂ

Jeanne 300. mama 200. eu 300. 800 fr. pe lună. Să lucrez de la 6 dimineața până la prânz, pe nemâncate. Să lucrez orbește, fără țintă, ca un nebun. Vom vedea rezultatul.
Presupun că-mi leg soarta de o muncă neîntreruptă de mai multe ore.
Totul e reparabil. Mai e încă timp. Și cine știe dacă noi plăceri…?

Glorie, plata Datoriilor. – *Bogăția* lui Jeanne și a mamei.
N-am cunoscut încă plăcerea vreunui plan realizat.
Puterea ideii fixe[143]. Puterea Speranței.
Obișnuința de a-ți împlini Datoria gonește frica.
Trebuie să vrei să visezi și să știi să visezi. Evocarea inspirației. Artă magică. Să te așezi imediat la scris.
Raționez prea mult.
Lucrul neîntârziat, chiar prost, valorează mai mult decât visarea.
Un șir de mici acte de voință dă un rezultat mare.
Orice pas înapoi al voinței înseamnă o părticică de substanță pierdută. Cât e de risipitoare ezitarea! Și gândiți-vă de ce efort uriaș e nevoie pentru a recupera atâtea pierderi!
Omul care-și face seara rugăciunea e un căpitan care pune sentinele. Poate să doarmă.
Vise despre Moarte și avertismente.
Până acum nu m-am bucurat de amintiri decât singur; trebuie să te bucuri în Doi. Să faci din desfătările inimii o pasiune.
Pentru că înțeleg o existență glorioasă, mă cred în stare s-o și realizez. O, Jean-Jacques![144]
Munca zămislește neapărat bunele moravuri, sobrietatea și castitatea, în consecință și sănătatea, bogăția, geniul succesiv și progresiv și caritatea. *Age quod agis*.[145]
Pește, băi reci, dușuri, lichen, pastile ocazional; de altfel, suprimarea oricărui excitant.

Lichen de Islanda	125 g
Zahăr	250 g

Se pune la muiat lichenul, timp de 12 sau 15 ore, într-o cantitate suficientă de apă rece, apoi se aruncă apa.
Se fierbe lichenul în 2 litri de apă la foc mic și egal, până ce din doi litri rămâne un singur litru; se ia spuma o singură dată; se adaugă atunci cele 250 de grame de zahăr și se lasă să se îngroașe până la consistența siropului.
Se lasă la răcit.
Se iau *trei* linguri pe zi, dimineața, la prânz și seara.
Se poate mări doza fără teamă, dacă crizele sunt prea frecvente.

XCV IGIENĂ. CONDUITĂ. METODĂ

Îmi jur mie însumi să iau de acum înainte regulile următoare drept reguli veșnice ale vieții mele:

Să-mi fac în fiecare dimineață *rugăciunea către Dumnezeu, rezervor al oricărei forțe și al oricărei dreptăți, către tata, Mariette și Poe*, ca mijlocitori; să-i rog să-mi împărtășească *forța necesară* pentru a-mi împlini toate Datoriile și să-i hărăzească mamei *o viață destul de lungă* pentru a se bucura de transformarea mea; să lucrez toată ziua, sau cel puțin *atât cât îmi vor îngădui puterile*; să mă încredințez lui Dumnezeu, adică Dreptății înseși, pentru reușita proiectelor

mele; să-mi fac în fiecare seară rugăciunea, cerându-i lui Dumnezeu viață și putere pentru mama și pentru Mine; să împart tot ce câștig în patru părți – una pentru viața de fiecare zi, una pentru creditori, una pentru prieteni și una pentru mama; să mă supun principiilor celei mai stricte sobrietăți, primul fiind suprimarea tuturor excitantelor, oricare ar fi ele.

Anexă

[Notă autobiografică][146]

COPILĂRIE: Mobilă veche Ludovic al XVI-lea, antichități, consulat, pasteluri, societate stil secolul al XVIII-lea.

După 1830, colegiul din Lyon, lovituri, bătăi cu profesorii și camarazii, apăsătoare melancolii.

Întoarcerea la Paris, colegiul și educația făcută de tatăl meu vitreg (generalul Aupick).

TINEREȚE: Eliminarea de la Louis-le-Grand, povestea bacalaureatului.

Călătorii cu tatăl meu vitreg în Pirinei.

Viață liberă la Paris, primele legături literare: Ourliac, Gérard, Balzac, Le Vavasseur, Delatouche.[147]

Călătorii în India: prima aventură, corabie cu catargul doborât; Maurice, insula Bourbon, Malabar, Ceylon, Hindustan, colonia Capului; plimbări fericite.

A doua aventură: întoarcerea pe o corabie fără provizii și gata să se scufunde.

Întoarcerea la Paris; noi legături literare: Sainte-Beuve, Hugo, Gautier, Esquiros[148].

Foarte multă vreme, greutatea de a mă face înțeles de către vreun director de ziar.

Gust permanent, din copilărie, pentru toate reprezentările plastice.

Preocupări simultane pentru filozofie și frumos în proză și poezie; pentru raportul perpetuu, simultan dintre ideal și viață.

Note

1. Pentru înțelesul termenului „prostituție“ și raportul dragoste–prostituție la Baudelaire, vezi și *Inima mea dezvăluită*, XLV, XLVI. „Cel care se plimbă singur și gânditor prin mulțime – spune Baudelaire în poemul *Mulțimile* din *Spleenul Parisului*, XII – găsește o ciudată beție în această universală comuniune. […] Ceea ce oamenii numesc dragoste e mărunt, e mărginit și palid, în comparație cu inefabila orgie, cu sfânta prostituție a sufletului ce se dăruie cu totul, poezie și caritate, neprevăzutului care se arată, necunoscutului care trece.“ Pe de altă parte, în poemul *Singurătatea*, *Spleenul Parisului*, XXIII, referindu-se la cei care nu suportă singurătatea, Baudelaire spune că ei „își caută fericirea în agitație și într-o prostituție pe care aș numi-o – zice el – *fraternitară*, dacă aș vrea să vorbesc frumoasa limbă a veacului meu“. „Prostituția“ ar fi așadar dorința de a comunica permanent cu ceilalți, de a le aparține mereu, de a fi mereu împreună cu ei, iată de ce Dumnezeu, „rezervorul comun, inepuizabil, al dragostei“ e „ființa cea mai prostituată“ (*Inima mea dezvăluită*, XLVI).
2. Observație de rezonanță pitagoriciană, cu foarte bogate tradiții. Joseph de Maistre, al cărui discipol se proclamă Baudelaire (vezi *Inima mea dezvăluită*, LXXXIX), spunea:

„Numărul!… sau ordinea și simetria… barieră evidentă între brută și noi… nu cred decât în număr… e pretutindeni…“ (*Serile de la Sankt-Petersburg*, *Dialogul al treilea*). Iar Cazotte, pe care Baudelaire îl gusta în mod deosebit: „Înlănțuirea numerelor face cadența universului“ (*Diavolul îndrăgostit*, VII). „Ah! să nu ieși niciodată dintre Numere și dintre Ființe!“, exclamă Baudelaire în *Prăpastia*, din ciclul *Noile Flori ale Răului* (1866). Iar în *Poemul hașișului*: „Notele muzicale devin numere și […] melodia, armonia ascultată, păstrându-și caracterul voluptuos și senzual, se transformă într-o vastă operație aritmetică, în care numerele zămislesc numere.“

3. Probabil varianta unui titlu de roman proiectat de Baudelaire: *Nebunul cu judecată și frumoasa aventurieră*. E. G. par a fi inițialele Elisei Guerri (sau Guieri sau Nieri), prietenă a doamnei Sabatier și căreia Baudelaire îi închinase sonetul *Sisina*.
4. Toți editorii francezi văd în acest început de frază o dovadă a ordinii arbitrare pe care a introdus-o Poulet-Malassis în clasarea notelor.
5. „Aceasta înseamnă, cred – scria T.S. Eliot citând pasajul în eseul consacrat poetului francez – că Baudelaire și-a dat seama că ceea ce deosebește relațiile dintre un bărbat și o femeie de împerecherea animalelor este cunoașterea Binelui și Răului. […] Având o concepție imperfectă, vag romantică despre Bine, el era cel puțin în stare să înțeleagă că actul sexual privit ca un păcat e mai demn, mai puțin plictisitor, decât naturalul «dătător de viață», veselul automatism al vieții moderne. […] În măsura în care suntem oameni, ceea ce facem trebuie să fie ori bun, ori rău; în măsura în care facem binele și răul, suntem oameni; și e mai bine, în mod paradoxal, să facem răul

decât să nu facem nimic: cel puțin, existăm." (*Selected essays*, Faber and Faber, London, 3rd edition, 1953, pp. 428–429)

6. Aluzie obscură la criticul Théophile Silvestre, care, într-o polemică cu Théophile Gautier, îl insultase în mod grosolan, și cu care Baudelaire se simțea rival în prietenia lui Delacroix. Charles Barbara, prieten literar al lui Baudelaire, cu care a purtat și o corepondență. Anecdota cu oaia nu se cunoaște.
7. Paul Chenavard (1808–1895), pictor lyonez puternic influențat de Școala germană contemporană (Overbeck etc.), prieten cu Delacroix. Baudelaire, care-l aprecia, se ocupase de el în repetate rânduri (*Salonul din 1846*, *Salonul din 1859*, *Viața și opera lui Eugène Delacroix*, dar mai ales într-un proiect de articol, neterminat, cu titlul *Arta filozofică*).
8. Se referă probabil la unul din verișorii lui dinspre mamă: Jean, Charles sau Jean-Jacques Levaillant, toți trei militari, pe care este posibil să-i fi cunoscut în Belgia.
9. Lucrare a filozofului Ralph Waldo Emerson, apărută în 1860. În hârtiile lui Baudelaire s-a găsit și o culegere de aforisme copiate de mâna lui din *The Conduct of Life*. Printre ele se află și reflecția poetului Campbell.
10. *Ideea fixă*, pe care Baudelaire, într-un articol despre Théophile Gautier (din 1859), o definește ca fiind „condiția generatoare a operelor de artă, adică iubirea exclusivă de Frumos", are toate trăsăturile unui *fatum*, focalizare a tuturor energiilor creatorului, într-un sens estetic unic și exclusivist, de coloratură obsesivă. Paul Valéry, într-un dialog din 1932, reia chiar din titlu *(L'Idée fixe*) noțiunea baudelairiană.
11. Aceeași idee și în *Rachete*, XVIII („Amestecul grotescului cu tragicul…").

12. După chiar mărturia lui Baudelaire, reluarea unei reflecții a lui Emerson (din eseul *Considerations by the Way*, în *The Conduct of Life*).
13. Propoziție care revine, ușor schimbată, peste câteva rânduri (VI). Preocuparea pentru arabesc era curentă în epocă. Gautier de pildă, în *Arta modernă* (1856), vorbește de „arta ideală și atât de complicată a arabescului". De asemenea Edgar Poe în *Filozofia mobilierului*, eseu tradus de Baudelaire încă din 1852 (*Histoires grotesques et sérieuses*).
14. Vezi și eseul *Despre esența râsului în general și despre comic în artele plastice* (1855): „Râsul e un simptom de slăbiciune: și într-adevăr, ce semn mai evident de debilitate decât o convulsie nervoasă, un spasm involuntar, comparabil cu strănutul și pricinuit de vederea nenorocirii altuia? [...] Școala romantică, sau, mai bine zis, una din subdiviziunile ei, școala satanică, a înțeles bine această lege primordială a râsului [...]. Toți păcătoșii de melodramă, blestemați, damnați, purtând pecetea fatală a unui rictus care le ajunge până la urechi, se înscriu în pura ortodoxie a râsului" (în Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, ed. cit., p. 260).
15. „Există, în slăbiciunea unui trup, o indecență care-l face fermecător" (*Fragments divers*, în *Œuvres complètes*, ed. Pléiade, p. 1279).
16. „Un altul, atât de timid [...] încât trebuie să-și adune toată biata lui voință pentru a păși într-o cafenea sau pentru a trece prin fața ghișeului la teatru, unde controlorii îi par învestiți cu maiestatea lui Minos, Eac și Radamante..." (*Geamgiul nepriceput*, în *Spleenul Parisului*, IX).
17. „Jocul, această plăcere supraomenească" (*Jucătorul mărinimos*, în *Spleenul Parisului*, XXIX). „M-am văzut

pe mine însumi rece, mut, invidiind patima tenace a acestor oameni…“ (*Jocul*, în *Florile Răului*, *Tablouri pariziene*, XCVI).

18. Se repetă textul în *Inima mea dezvăluită*, XIV și LXXIV. Aceeași idee în cele două studii despre Edgar Poe. De fapt, Baudelaire însuși se simțea atins de anatema societății, a națiunii în mijlocul căreia trăia, și în același timp neînțeles de familie, care voia să facă din el un funcționar supus. „Acești oameni cumsecade – spune Asselineau despre rudele poetului într-o scrisoare din 1866 către Poulet-Malassis – nici nu bănuie că dragul de Baudelaire reprezintă ilustrarea familiei lui și că e unul din spiritele cele mai complet remarcabile din vremea noastră“ (*Baudelaire devant ses contemporains*, ed. cit., p. 115).
19. Aceeași senzație a „somnului primejdios“ plin de o „vagă oroare“ și ducând „nu se știe unde“ în poemul *Prăpastia* din *Noile Flori ale Răului*, VIII. În *Poemul hașișului*, III (*Teatrul lui Serafim*), somnul e numit „călătorie aventuroasă de fiecare seară“.
20. Turma vorbitoare (lat., citat din Virgiliu, *Georgicele*, I, 478). Émile de Girardin (1806–1881), publicist și om politic francez, soțul poetei Delphine Gay, fondator al ziarului *La Presse* (1836). Baudelaire nu-l putea suferi (vezi și *Inima mea dezvăluită*, IV). În *Salonul din 1859*, I, citim despre Girardin: „Era […] în acele zile nefaste când publicul înspăimântat l-a auzit vorbind latinește: *pecudesque locutae*.“
21. Aluzie la misiunea prestidigitatorului în Algeria (1856).
22. „Aceste frumoase corăbii legănate pe ape în radă, într-o lene nostalgică, părând a ne tălmăci gândul: Când plecăm spre fericire?“ (*Poemul hașișului*, IV, *Omul-dumnezeu*).

Imaginea corăbiilor ancorate în port, legănându-se pe apă, se găsește și în poemele *Portul* și *Invitație la călătorie*.

23. *Prăbușirea casei Usher*, povestire de Edgar Poe, tradusă de Baudelaire în 1855 (*Nouvelles Histoires extraordinaires*).
24. În martie 1856 apăruse la Michel Lévy primul volum de traduceri din Poe: *Histoires extraordinaires*.
25. Pe americanul W.W. Mann Baudelaire îl consultase în privința traducerilor sale din Poe. Nathaniel Parker Willis (1806–1867), unul din executorii testamentari ai lui Baudelaire. Maria Clemm, mătușa și soacra lui E. Poe, pe care Baudelaire o admira foarte mult. Jules Mirès (1809–1871), bancher și proprietar al ziarului *Le Pays*, unde apăruseră în foileton nuvelele traduse de Baudelaire din Poe (1854–1855). Dna Dumay, probabil secretara lui Mirès.
26. „Frumosul e întotdeauna bizar, spune Baudelaire în *Expoziția universală, 1855*. El conține întotdeauna o oarecare bizarerie, bizarerie naivă, involuntară, inconștientă, și [...] tocmai această bizarerie îl face să fie în mod particular Frumosul." E, de fapt, un citat aproximativ. Într-adevăr, Baudelaire se referă la Poe, care în *Ligeia*, citându-l la rându-i pe filozoful Bacon, exprimase aceeași idee: „Nu există frumusețe încântătoare – spune lordul Verulam vorbind cu dreptate despre toate formele și despre toate felurile de frumusețe – fără ceva *straniu* în proporții."
27. Alexandre Brierre de Boismont (1798–1881), medic psihiatru, prieten cu Gérard de Nerval și Alfred de Vigny. Baudelaire cunoștea nu numai eseul lui *Du suicide et de la folie suicide* (1856), ci și tratatul *Des Hallucinations* (1845).

28. Seneca, *De Tranquillitate*. Sfântul Ioan Hrisostomul, *Omelii*, unde vorbește de pustnicul din Stagira, „pe care-l chinuia diavolul". *Acedia*: slăbire a voinței; în limbaj mistic, perioadă de criză în viața contemplativă. *Taedium vitae* (lat.): oboseala vieții; în limbaj monahal, sleirea capacității de a practica exercițiile spirituale. În legătură cu *acedia*, e de reținut remarca lui Eliot despre *plictisul* lui Baudelaire: „Acel *ennui* al său poate fi bine-înțeles explicat, așa cum poate fi explicat orice, în termeni psihologici sau patologici; dar el este, dintr-un punct de vedere opus, o adevărată formă de acedie, izvorâtă din lupta fără izbândă pentru viața spirituală" (*Selected Essays*, ed. cit., p. 423).
29. „Să mai explic cum, sub imperiul otrăvirii, omul meu se socotește în curând centrul universului? cum devine expresia vie și exagerată a proverbului care spune că pasiunea raportează totul la ea?" (*Poemul hașișului*, IV, *Omul-dumnezeu*).
30. Vezi nota 61 la *Inima mea dezvăluită.*
31. Pentru *supranaturalism*, vezi și prefața ediției de față: *Repere pentru un destin*, 7. În această optică, universul tot nu e decât „o magazie de imagini și desene cărora imaginația le va da un loc și o valoare relative; e un soi de hrană pe care imaginația trebuie s-o digere și s-o transforme" (*Salonul din 1859*, III). Căci ea e analiza, e sinteza… Ea descompune întreaga creație și, cu materialele adunate și dispuse după reguli a căror obârșie nu poate fi găsită decât în străfundul sufletului, creează o lume nouă. Referindu-se la această luare de atitudine rezolută, esteticianul german Hugo Friedrich spune că este „o propoziție fundamentală a esteticii moderne", prin această „descompunere" cu care începe actul artistic.

A descompune realul în părțile lui constitutive înseamnă a-l deforma. Acea „lume nouă“ ce rezultă dintr-o asemenea distrugere nu mai poate fi o lume real ordonată. E o formație ireală care nu mai admite să fie controlată după ordinea normală a realului… Într-o conversație, Baudelaire declară: „Vreau pajiști colorate în roșu, copaci colorați în albastru.“ Rimbaud va cânta asemenea pajiști, artiști din secolul XX le vor picta. Denumirea lui Baudelaire pentru o artă izvorâtă din fantezia creativă e: *surnaturalisme.* Este o artă care deconcretizează lucrurile, transformându-le în linii, culori, mișcări, accidente ce se autonomizează și care proiectează asupra lor „lumina magică“ ce le anihilează realitatea în mister. „Din *surnaturalisme* Apollinaire va deriva în 1917 *surréalisme*, pe bună dreptate, întrucât prin înțelesul dat acestui termen, se continuă intenția lui Baudelaire“ (*Structura liricii moderne*, în românește de Dieter Fuhrmann).

32. Ideea revine și în *Paradisurile artificiale*: „Gramatica, arida gramatică, ea însăși devine un fel de vrăjitorie evocatoare; cuvintele învie acoperindu-se cu carne și os, substantivul, în maiestatea lui substanțială, adjectivul, veșmânt străveziu care-l îmbracă și colorează ca un strat transparent de smalț, și verbul, înger al mișcării, care dă frazei impuls“ (*Poemul hașișului*, IV, *Omul-dumnezeu*).
33. Prima schiță a poemului în proză *Pierderea aureolei*, din *Spleenul Parisului*, XLVI.
34. Vezi *Rachete*, III.
35. Apologia muncii și afirmarea hotărârii de a lucra zilnic revin ca un laitmotiv de-a lungul *Jurnalelor intime*.
36. Revine și peste câteva alineate.

37. Se referă la un episod din *Diavolul îndrăgostit* de Jacques Cazotte. Finalul poemului *Posedatul* din *Florile răului*, XXXVII, e inspirat de același episod.
38. Proiect pentru poemul în proză *Țintașul galant*, din *Spleenul Parisului*, XLIII.
39. „De foarte tânăr, fustele, mătasea, parfumurile, genunchii femeilor" (*Fragments divers*, în *Œuvres complètes*, ed. Pléiade, p. 1281). „Gustul precoce pentru lumea feminină, *mundi muliebris*, pentru toată această aparență unduioasă, scânteietoare și parfumată, creează geniile superioare" (*Paradisurile artificiale*, *Un mâncător de opiu*, VII).
40. Vezi nota 11.
41. Aceeași impresie generală, rezumată aici, despre cele două școli apare în articolul proiectat *Arta filozofică* (despre pictura germană) și în *Salonul din 1859* (despre pictura engleză).
42. În legătură cu „tonul etern", iată ce spune Asselineau în *Viața lui Charles Baudelaire* (Lemerre, Paris, 1869, p. 31): „Lui, atât de precis și de riguros în versurile sale, nu-i displăceau emfaza și perioada. [...] Să-l fi auzit declamând cu brațele întinse, cu ochii strălucitori de plăcere, anumite fraze pompoase din Chateaubriand sau anumite strofe răsunătoare din André Chénier. [...] E ceea ce numește în notele lui *tonul etern și cosmopolit*." Plasarea lui Alphonse Rabbe (1786–1830) între Chateaubriand și Poe arată prețuirea pe care i-o purta Baudelaire (îl va cita din nou puțin mai jos). Într-adevăr, acest scriitor, azi uitat, pare a fi fost interesant. „E, în *Albumul unui pesimist*, o sonoritate stranie. Vocea lui pare a veni de dincolo de moarte; are gravitatea mormântului, se simte în ea tot iremediabilul damnării, și totuși

mai freamătă încă și bucuriile vieții. Destinul lui a avut de altfel o oarecare similitudine cu al lui Baudelaire. Amândoi fuseseră foarte frumoși; amândoi au fost loviți de aceeași boală, amândoi [...] au fost mereu atrași în direcții contrarii, când pe cele mai înalte culmi ale spiritualismului, când în infernul senzualității. Rabbe s-a sinucis la 44 de ani, iar Baudelaire a murit la 46, după ce fusese adesea ispitit să-și imite confratele mai vârstnic cu care își simțea certe afinități și a cărui operă [...] nu fusese fără efect asupra dezvoltării geniului său. [...] Sunt gândiri de-ale lui Rabbe care au trecut la Baudelaire și chiar modalități de exprimare" (notă de Crépet–Pichois în vol. VIII, t. III, pp. 206–207, din ediția *Operelor complete* ale lui Baudelaire).

43. Mai trebuie oare amintit că Baudelaire a cântat pisicile în trei poeme din *Florile răului* și într-un poem în proză (*Orologiul*)?

44. În *Salonul din 1846*, la capitolul X, intitulat *Șicul și ponciful*, Baudelaire le condamna ca antiartistice: „Există în viață și în natură lucruri și ființe *poncif*, adică rezumatul ideilor vulgare și banale care circulă despre aceste lucruri și ființe: de aceea marii artiști au oroare de poncif. Tot ce este convențional și tradițional ține de *șic* și de *poncif*. Când un cântăreț duce mâna la inimă, de obicei vrea să zică: o voi iubi întotdeauna. Dacă strânge pumnii privind suflerul sau podeaua înseamnă: va muri, trădătorul! Iată *ponciful*!" A da însă poncifului o dimensiune absolută e altceva. În *Dans les chemins de Baudelaire* (J. Corti, Paris, 1945, p. 230), Jean Pommier definește astfel ponciful baudelairian: „Punerea în contact a unei abstracții amplificate până la alegorie cu un pitoresc trivial".

45. Roman de Clément și Edmond Burat-Gurgy (1831), de un realism violent.
46. „Trufașul Hildebrand“ e papa Grigore al VII-lea, în fața căruia s-a prosternat la Canossa împăratul Germaniei Henric al IV-lea. Napoleon al III-lea, pe vremea când era încă Ludovic Bonaparte, îi scrisese lui Edgar Ney în august 1849, rugându-l să intervină pe lângă papa Pius al IX-lea pentru unele reforme liberale. Baudelaire face probabil aici o analogie (formală) pornind de la raportul papă–împărat.
47. Luând *ad litteram* această afirmație, A. van Bever, în *Notele și lămuririle* cu care a însoțit ediția din 1920 a *Jurnalelor*, e ispitit să dea ca dată a *Rachetelor* anul 1851, dată adoptată ca sigură de G.G. Le Dantec în ediția Pléiade (1958). Ediția mare Crépet–Pichois, analizând opiniile lui Baudelaire în 1851 și găsindu-le în totală contradicție cu cele exprimate aici (în 1851 Baudelaire era încă republican și „utilitarist“), atribuie *Rachetelor* o dată mai tardivă (bizuindu-se bineînțeles și pe alte indicii), adică 1855–1862. Fraza „am treizeci de ani“ nu e o declarație absolută, matematic și cronologic riguroasă, ci un punct de pornire pentru raționamentul propus.
48. Acest caracter de *animalitate* al corăbiilor în lupta cu valurile se găsește și în descrierea *marinelor* lui Hugo. Ideea de *euritmie* pe care o trezește priveliștea lor revine și în poemul în proză *Portul*: „Formele zvelte ale corăbiilor, cu catargele, frânghiile și pânzele lor complicate, și cărora tălăzuirea apei le imprimă oscilații armonioase, întrețin în suflet gustul pentru ritm și pentru frumusețe“ (*Spleenul Parisului*, XLI).
49. Probabil schița unui roman (în 1877, Eugène Crépet trecuse acest fragment la capitolul *Proiecte și planuri*

de romane și nuvele). Textul amintește de un pasaj din *Poemul hașișului* (IV, *Omul-dumnezeu*): „Presupun greșeli comise care au lăsat în suflet urme amare, un soț sau un amant contemplând doar cu tristețe [...] un trecut nuanțat de furtuni; aceste amărăciuni pot să se prefacă atunci în simțăminte pline de dulceață; nevoia de iertare face imaginația mai îndemânatică și mai rugătoare, și însăși remușcarea [...] poate să devină un excitant și să încălzească puternic entuziasmul inimii. Da, remușcarea! [...] Remușcarea, ciudat ingredient al plăcerii..." Iar câteva pagini mai înainte, Baudelaire spune: „El privește cu o anumită încântare melancolică prin anii depărtați", expresie pe care o reia, pentru a treia oară, ca pe o obsesie muzicală, în fragmentul final din *Rachete*.

50. Armand-Augustin-Joseph-Marie de Pontmartin (1811–1890), critic și publicist, a colaborat intens la diferite ziare și reviste, printre care *Revue des Deux Mondes* (unde a fost nevoit să-și întrerupă timp de patru ani colaborarea, din cauza lui Baudelaire). A scris romane, piese de teatru și memorii. Bătându-și joc de Sainte-Beuve în articolul *Les jeudis de madame Charbonneau*, acesta îi răspunsese în *Le Constitutionnel* din 28 iulie 1862: „Un provincial... (sunt mirat că trebuie să folosesc acest cuvânt în legătură cu d. de Pontmartin). [...] Domnule de Pontmartin, v-aș fi crezut mai parizian..." Scriind rândul din *Rachete*, Baudelaire pare a-și aminti de expresia lui Sainte-Beuve.

51. Pe lista poemelor în proză proiectate de Baudelaire se află și titlul *Sfârșitul lumii*. În manuscrisele rămase de la poet s-a găsit însă și canavaua unui roman cu titlul *Sfârșitul lumii*: „Ultimele palpitații ale lumii, lupte, rivalități. Ura. Gustul distrugerii și al proprietății. Dra-

goste, în decrepitudinea omenirii. Fiecare suveran n-are decât cincizeci de oameni înarmați (De evitat *ultimul Om*)." De asemenea, în transcrierea lui Eugène Crépet, editorul *Operelor postume* din 1877: „Un roman despre *ultimii oameni*. Aceleași vicii ca și altădată. Distanță uriașă. Despre război, despre căsătorii, despre politică la ultimii oameni."

52. Ca și Edgar Poe, Baudelaire nu putea accepta numai progresul material, lipsit de o echivalentă ascensiune spirituală. Omul „americanizat", rob al tehnicității, îi apărea inferior omului primitiv, care a păstrat contactul cu natura și cu anumite adevăruri elementare.
53. În manuscris, variantă: tristețea.
54. „Această «vaporizare a eului» – spune George Blin în lucrarea sa despre Baudelaire – permite [...] o intuiție care împacă sentimentul de sine și conștiința nedefinită. Baudelaire realizează această beatifică dizolvare în contemplarea Cerului. Visarea lui îmbracă două forme: fuziunea și ascensiunea. El își lasă spiritul să se cufunde cu o lentă și lacomă voluptate în atmosfera aurie, în «lumina liniștită și măsurată» care sălășluiește în înălțimi. Îi plac «minunatele construcții ale impalpabilului», întrecerile plastice ale norilor: astfel, călătorul preferă «celor mai bogate cetăți» de pe pământ acelea pe care hazardul le clădește din nori... Acest extaz al visării se înfățișează ca o pasivitate în sânul indeterminării [...]. Dar în afară de instinctul de dizolvare ce caracterizează «facultatea divină și misterioasă» a reveriei, se produce, ca în extazul muzical, o înălțare a întregului suflet. (Poemul *L'Élévation* descrie această «Aufschwung» a visării contemplative: progresie fără sfârșit, alianță între foc și apă – și acea lumină a «lucrurilor mute» atât de ușor

înțelese, deși ești dezlegat de ele.)“ (*Baudelaire*, Gallimard, Paris, 1939, pp. 170–171)

55. Vezi și *Inima mea dezvăluită*, XI. Identitatea victimă-călău se găsește și în strofa a șasea („Sunt rana și cuțitul…“) din poemul *Héautontimorumenos* (*Florile răului*, LXXXIII). Revine și în însemnările destinate unei cărți (rămasă în stadiul de proiect) despre Belgia: *Pauvre Belgique* (*Sărmana Belgie*): „Nu numai că aș fi fericit să fiu victimă, dar nu mi-ar displăcea nici să fiu călău, pentru a simți Revoluția în amândouă felurile!“ (ed. Pléiade, p. 1315).
56. Din articolul *La paix du monde*, apărut în *La Presse* din 7 noiembrie 1863. În legătură cu Girardin și cu părerea (proastă) a lui Baudelaire despre el, vezi nota 20 la *Rachete*.
57. Atât acest citat, cât și precedentul au fost decupate de Baudelaire din ziarul *La Presse* (8 octombrie 1863), din articolul *La liberté de la presse menacée en Belgique*. Textul extras din *Almagesta* se găsește nu în capitolul VI, ci în VII.
58. În această formă, fraza în latină nu are nici un sens (poate că, atribuindu-i-o lui Girardin, Baudelaire a formulat-o dinadins greșit?). Editorii francezi propun forma: *Et habet mea mentula mentem*, care figurează aproape textual în Rabelais (Prologul *Cărții a patra* a lui *Pantagruel*).
59. Vezi nota 61.
60. „Pariul“ pascalian era tot un „calcul în favoarea lui Dumnezeu“.
61. Interpetând și situând acest dandysm în contextul epocii, J.-P. Sartre, în studiul său *Baudelaire* (Gallimard, Paris, 1963), observă că dandysmul „se menține de fapt

în limitele Binelui tradițional. […] El e cu desăvârșire inofensiv. Nu răstoarnă nici una din legile stabilite […], și clasa la putere va prefera întotdeauna un dandy unui revoluționar“ (p. 168). Să nu uităm însă că nu Pierre Dupont a fost dat în judecată de „clasa la putere“, ci scriitorii-dandy, Flaubert și Baudelaire! „Caracterul colectiv al acestei instituții [dandysmul, n.n.] – spune Sartre mai departe – nu trebuie să ne înșele. Căci dacă, pe de o parte, Baudelaire ne-o înfățișează ca emanând de la o castă, pe de altă parte revine în mai multe rânduri asupra faptului că dandy-ul e un declasat. În realitate, dandysmul baudelairian era o reacție personală la problema situației sociale a scriitorului. În veacul al optsprezecelea, existența unei aristocrații din naștere simplificase totul: scriitorul de profesie, oricare îi era originea, […] avea cu aristocrația raporturi directe, pe deasupra capetelor burgheziei. Plătit de nobilime sau ciomăgit la porunca ei, se afla sub imediata ei dependență și de la ea i se trăgeau și veniturile, și demnitatea socială. Era, să spunem așa, «aristocratizat». […] Când nobilimea s-a prăbușit, scriitorul […] a trebuit să-și caute o nouă formă de legitimitate. Legăturile pe care le întreținea cu casta sacră a preoților și a nobililor îl declasaseră realmente. Cu alte cuvinte, era smuls din clasa burgheză din care ieșise, spălat de originea lui și hrănit de aristocrație, fără însă a putea să intre în sânul ei. […] Se simțea astfel în permanență superior mediului său. Dar după Revoluție clasa burgheză a preluat puterea. Ea ar fi trebuit deci, logic vorbind, să-i confere scriitorului noua demnitate; operația însă nu ar fi fost posibilă decât dacă scriitorul ar fi acceptat să reintre în rândurile burgheziei. […] Crearea unei opere de artă în interiorul unei societăți burgheze echivala însă cu

o prestare de servicii. Poetul trebuia să-și ofere talentul clasei lui asemenea inginerului sau avocatului. […] E un lucru pe care cei mai mulți dintre scriitori nu-l puteau accepta. […] Marea lor majoritate au încercat să opereze o declasare simbolică. […] În acest sens, cultul baudelairian al diferenței se regăsește la un Flaubert sau la un Gautier. Dar declasarea simbolică, ce ar fi putut duce cu ușurință la libertate și nebunie, trebuia să fie însoțită de o integrare tot atât de mitică într-o societate care să semene cu o reîntoarcere a aristocrației dispărute" (*op. cit.*, pp. 172–176).

În această „declasare simbolică", în această retrăire ideală constă dandysmul. Refuzându-și participarea „utilă" pe plan social-istoric (vezi *Inima mea dezvăluită*, XXII: „Un dandy nu face nimic…" și IX: „Să fii un om util…"), dandy-ul își exercită întreaga lui capacitate de acțiune pe plan interior, trăind într-o maximă încordare a voinței, în vederea stăpânirii depline a tuturor facultăților. „La un nivel mai adânc însă, aceste norme stricte și vane [ale dandysmului, n.n.] – spune Sartre raportându-se la Baudelaire – reprezentau idealul său de efort și construcție. Nobleța și măreția omenească a lui Baudelaire vin în mare parte din oroarea lui față de neglijență. […] Deși a trăit într-o epocă a determinismului, el a avut din naștere intuiția că viața spirituală nu e ceva dat, ci ceva ce se formează. Iar luciditatea reflexivă i-a îngăduit să formuleze idealul stăpânirii de sine. Omul era cu adevărat el însuși, în bine ca și în rău, la punctul suprem al tensiunii" (*op. cit.*, pp. 169–170). E interesant de adăugat că ideea de dandysm se leagă la Baudelaire de ideea de *modernitate*. „Recitind cartea despre Dandysm a dlui Jules Barbey d'Aurevilly – scrie el în *Salonul din 1846*, XVIII – cititorul va vedea limpede că dandysmul

este un fenomen modern și care ține de cauze cu totul noi“ (ed. Pléiade, p. 678). De altfel, nu vorbind despre Guys, „pictorul vieții *moderne*“, a definit dandysmul? Dandy-ul Oscar Wilde avea și el să spună, în *Portretul lui Dorian Gray* (cap. XI) că dandysmul, „în felul lui, ținteşte să apere absolutul modernism al Frumuseții“.

62. „Baudelaire [...] era încântat de ceea ce văzuse de două zile încoace: începutul dramei îl interesase foarte mult, numai deznodământul nu-i prea plăcea și găsea că prea curând a căzut cortina; nu-l mai văzusem niciodată atât de vesel, de sprinten, de neobosit, el, care n-avea obiceiul să umble. Ochii îi sclipeau...“ (Din *Amintirile unui septuagenar* de Charles Toubin, despre 1848, în *Baudelaire devant ses contemporains*, ed. cit., p. 95). Cu un entuziasm juvenil, Baudelaire a luat parte la faimoasele „zile din iunie“. Împreună cu prietenul său Champfleury, înființase ziarul *Le Salut public*, „nefericit ziar care n-a avut decât două numere (27 și 28 februarie) și pe care ne duceam noi înșine să-l vindem prin cafenele“, scrie Champfleury în 1852 (*ibidem*, p. 105). Din epoca 1848 datează prietenia lui Baudelaire cu poetul proletar Pierre Dupont. În 1852, Baudelaire dă versuri pentru almanahul democratic *La République du Peuple*. Schimbarea opiniilor lui mai târziu și neîncrederea în „democrație“ sunt un efect al deziluziei provocate de fructele revoluției.
63. Ziua în care poporul năvălise în incinta Adunării Legislative și încercase să răstoarne guvernul provizoriu.
64. Ideea de providențialism (care de altfel se găsește și la Joseph de Maistre și la Emerson) revine la Baudelaire. Delacroix, Gautier, Hugo, Wagner, tuturor le acordă o misiune providențială.

65. Vezi mai sus nota 61.
66. Baudelaire intuiește aici numai latura de mărginire istorică, în ultimă instanță dimensiunea burgheză (deci în optica dandy-ului, „ridicolă") a acestei revoluții, fără a-i înțelege dimensiunea esențial progresistă. Un ecou al decepției lui răzbate și în conferința despre Delacroix, ținută în 2 mai 1864 la Bruxelles: „Știți, domnilor, că în 1848 republicanii cărora li se spunea republicani din ajun au fost scandalizați și depășiți de zelul republicanilor de mâine; aceștia din urmă cu atât mai turbați cu cât se temeau că nu au un aer destul de sincer" (ed. Garnier, p. 419). De comparat cu poziția lui Flaubert, din *Educația sentimentală*.
67. Totuși, Baudelaire îl admira pe Robespierre și l-a citat de mai multe ori. Avea și un portret de-al lui. Chemat în orașul Châteauroux (prin 1849) pentru a deveni redactorul-șef al unei gazete conservatoare, Baudelaire și-a pierdut postul în urma elogiului public pe care l-a adus lui Robespierre și lui Marat.
68. Reflecție care se repetă aproape textual în *Rachete*, IX.
69. Pentru Molière, vezi *Despre esența râsului*, VI, și *Inima mea dezvăluită*, LXVIII. În articolul *Câțiva caricaturiști francezi* (1857), îi servește ca termen de comparație pentru Daumier: „Daumier are oarecare asemănări cu Molière. Ca și el, merge drept la țintă. Ideea se desprinde dintr-odată" (ed. Pléiade, p. 741). Pentru părerea lui Baudelaire despre Béranger, vezi aluziile din *Proiectele de prefață la Florile Răului* și din articolele despre Pierre Dupont și Hégésippe Moreau. Cât despre Garibaldi, se găsesc în corespondența lui Baudelaire (mai ales din august 1860) câteva sarcasme la adresa entuziasmului facil al francezilor pentru luptătorul italian.

70. În aprilie 1864, pentru a-și găsi un editor și a scăpa de datorii și în speranța de a-și îmbunătăți situația financiară, ținând (ca și Poe) conferințe, Baudelaire se stabilise pentru un timp în Belgia. Au urmat o serie de decepții și eșecuri. Curând Belgia nu-i mai apare decât ca o caricatură a Franței contemporane. Strânge material și își face însemnări pentru a scrie o carte: *Pauvre Belgique*, dar boala și moartea îl împiedică s-o facă. Tot capitolul XV din *Inima mea dezvăluită* pare un reflex al acestei cărți. Din *Argumentul cărții*: „Spirit de asociație. Nenumărate societăți. La individ, lene de a gândi. Asociindu-se, indivizii se dispensează de a gândi individual. [...] Mereu spiritul de *Conformitate*. Lumea nu se distrează decât în bandă" (ed. Pléiade, pp. 1293–1295).
71. Vezi, ca și pentru tot ce are legătură cu dandy-ul, nota 61.
72. Încă o dată preocuparea lui Baudelaire pentru arta actorului (vezi și *Inima mea dezvăluită*, LXXII și LXXIV, alineatul 2). Aici, viziunea lui e aceea din teatrul antic grec. În privința literaturii dramatice, pe care nu pare a o gusta prea mult, trebuie spus că el însuși a conceput mai multe proiecte de piese de teatru, nici unul dus până la capăt. Predilecția lui mergea către pantomimă, „chintesență" a comediei, „comic pur, absolut", așa cum „desenul arabesc e cel mai ideal din toate".
73. Comentând această propoziție, Sartre spune: „Astfel, omul se revelează ca o tensiune rezultând din aplicarea a două forțe opuse; și fiecare din aceste forțe urmărește de fapt distrugerea omenescului, de vreme ce una încearcă să-l transforme în înger, iar cealaltă, în animal. Când Pascal scrie că «Omul nu e nici înger, nici animal», îl concepe ca pe o stare neschimbătoare, o «natură»

intermediară. […] În concepția lui Baudelaire, omul nu e o «stare»: e interferența a două mișcări opuse, dar în mod egal centrifuge, din care una se îndreaptă în sus, iar cealaltă în jos“ (*Baudelaire*, ed. cit., pp. 45–46).

74. Toată această meditație asupra torturii și pedepsei cu moartea provine din Joseph de Maistre (*Serile de la Sankt-Petersburg*, *Dialogul al treilea*, 9, și *Lămurire despre sacrificii*).
75. Pentru tot acest pasaj (XXII), ca și, în continuare, pentru alineatul „Ceilalți oameni sunt născuți“, vezi notele 61 și 62.
76. Dar în *Salonul din 1846*, vorbind despre „militarul“ Horace Vernet, Baudelaire scrisese: „…Urăsc armata, forța armată, și tot ceea ce târăște armate zgomotoase într-un loc pașnic“ (ed. Pléiade, p. 656).
77. George Sand și Émile de Girardin, la care se mai referise, aluziv, și în studiul *Edgar Poe, viața și opera*, II, numindu-i „teoloaga sentimentului“, respectiv „filozoful cifrei“.
78. Și despre „deista“ George Sand va spune același lucru în legătură cu suprimarea infernului (vezi *Inima mea dezvăluită*, XXVI, ultimul alineat, și XXVIII, ultimul alineat).
79. Baudelaire îi trimisese prințesei de Metternich articolul despre Richard Wagner, apărut în plachetă în 1861, dar ea nu-i răspunsese.
80. Se pare că aceste „istorii“ au fost începute și că un prim manuscris s-ar fi pierdut în 1853 cu ocazia unei mutări forțate.
81. Clément de Ris (1820–1882), critic de artă, care în opul său *Critiques d'art et de littérature* (1862), în capitolul „Les Notabilités littéraires depuis dix ans (1848–1858)“, după ce făcuse un elogiu ditirambic poetului Victor de Laprade, îl atacase (fără a-l numi) pe Baudelaire,

decretat „obscen“ și „infirm moral“. Jules-Antoine Castagnary, critic de artă, prieten al lui Courbet. Poulet-Malassis îl editase. Având cunoștințe comune, e așadar posibil să fi existat relații personale între el și Baudelaire.

82. În original: *pionnerie*, derivat de la *pion*, în argoul elevilor „pedagog“, „supraveghetor de liceu“, simbol al sancțiunilor școlărești și al aplicării unei discipline de tip cazon la care Baudelaire raportează comportarea redactorului-șef față de colaboratori.
83. François Buloz, director la *Revue des Deux Mondes*. Arsène Houssaye, redactor-șef al ziarului *La Presse*, unde „faimosul Rouy“ era administrator (în 1862, Baudelaire dându-le câteva din poemele în proză, primul îi ceruse unele retușări, iar al doilea îl repezise pentru că textul mai fusese parțial publicat). Lui Houssaye Baudelaire i-a dedicat *Spleenul Parisului*. Alphonse de Calonne, director la *Revue contemporaine*, unde au apărut mai multe poeme în versuri și proză ale lui Baudelaire. Gervais Charpentier, editor. Auguste Chevalier, redactor la ziarul *Le Pays*, respinsese articolul *Le peintre de la vie moderne* (apărut în *Le Figaro*, 1863).
84. Joseph Prudhomme, prototip al nulității satisfăcute și al banalității pretențioase, creat de Henri Monnier (*Scènes populaires*, 1830: *Mémoires de M. Joseph Prudhomme*, 1857).
85. În *Histoire de ma vie* (1854).
86. În prefețele la volumul *Poèmes* al zidarului Charles Poncy (1846) și la volumul *Les conteurs ouvriers* al lăcătușului Gérôme Gilland (1849), tonul scriitoarei era de un extrem patos. Această atitudine de „femeie-autoare filantroapă“ (cum o numește în articolul despre *Marceline Desbordes-Valmore*) îl enerva pe Baudelaire. El

însuși îl lăudase pe Pierre Dupont pentru vâna populară a poeziilor lui.

87. Celebrul cântec al lui Pierre-Jean de Béranger (1821).
88. Titlul original: *Representative Men* (1849).
89. Baudelaire masculinizează aici, de circumstanță, un personaj feminin al teatrului de bâlci: „mama Gigogne", simbol al proliferării, care e mereu reprezentată cu un mare număr de copii mici ieșindu-i de sub fustă.
90. Titlul complet: *Urechile Contelui de Chesterfield și Caporalul Goudenau* (1775).
91. Expresia pare să fi fost pusă în circulație de scriitorul Louis Veuillot, care în *Les Libres penseurs* (1848) decretase căsătoria „un dezinfectant".
92. Nume provenit din latinizarea molierescă a cuvintelor franceze: *estaminet*, cafenea; *crapuleux*, desfrânat, mârșav, ticălos; *pédant*, pedant. Numele rezultat caracterizează personajul: stâlp de cafenea, mârșav și pedant, deci „canalia literară".
93. Din *Despre natura animalelor*, IX, 62: „un șarlatan, din aceia care cresc șerpi pentru a-i arăta spectatorilor" (gr.).
94. „Trebuie să nu se poată spune nici: «e matematician», nici «predicator», nici «elocvent», ci «e om de lume» [*honnête homme*, n.n.]. Această calitate universală e singura ce-mi place" (Pascal, *Pensées*, ed. Brunschvicg, 1934, p. 21).
95. Definind dandy-ul (vezi nota 61), Baudelaire spunea că el „posedă timpul și banii" (*Pictorul vieții moderne*, 1863). „Plăcerea de a munci" e un adaos care conține o nuanță în plus: impulsul creator propriu artistului.
96. Lista domiciliilor succesive ale lui Baudelaire „s-ar întinde pe o jumătate de pagină", spune J. Crépet (ed. cit., vol. VIII, t. II, p. 252). Poemul în proză *Anywhere out of the world* (*Oriunde afară din lume*, *Spleenul*

Parisului, XLVIII) începe astfel: „Viața e un spital unde fiecare bolnav e stăpânit de dorința de a-și schimba patul. Unul ar vrea să sufere în fața sobei, altul crede că s-ar vindeca lângă fereastră. Mie mi se pare că m-aș simți întotdeauna bine acolo unde nu sunt, și problema mutării e una din cele pe care le discut neîncetat în sufletul meu."

97. Émile Durandeau, caricaturist care colabora, în același timp cu Baudelaire, la revista *Le Boulevard*. În numărul din 1 decembrie 1861 a publicat o celebră caricatură: *Nopțile domnului Baudelaire* (interior macabru și răvășit, schelete, alambicuri, pisici și umbra diavolului pe perete), satiră la adresa legendei terifice cu privire la Baudelaire, caricatură comentată în același număr de Théodore de Banville și proclamată „triumful comicului prin antifrază".
98. Alfred Darjou, desenator și caricaturist la revistele *Le Boulevard*, *Le Journal amusant*, *Charivari* etc. „Mathieu" e probabil șansonetistul Gustave Mathieu, prieten cu Pierre Dupont. Pentru Castagnary, vezi nota 81.
99. Într-o scrisoare către mama sa (din 30 august 1851) Baudelaire se plânge de comportarea răuvoitoare a doctorului Nacquart-tatăl față de el; cât despre Raymond Nacquart-fiul, se numărase, în 1857, printre judecătorii care condamnaseră *Florile răului*.
100. Jean-Louis-Henri Bertin (1806–1881), avocat, jurisconsult și director al ziarului *Le Droit*.
101. În legătură cu „spiritele belgiene", vezi nota 70.
102. Vezi și *Inima mea dezvăluită*, LII (formulare aproape identică). Această idee în încheierea *Rugăciunii* și, oarecum altfel formulată, în LXXI, ultimul alineat.
103. Jeanne Lemer, zisă Jeanne Duval, iubita poetului. „Era o mulatră, de statură foarte înaltă, mișcându-și frumos

capul brun ingenuu și superb, încununat cu un păr violent încrețit, și al cărei mers de regină, plin de o grație sălbatică, avea ceva totodată divin și bestial" (Théodore de Banville, *Petites Études – Mes Souvenirs*, apud *Baudelaire devant ses contemporains*, ed. cit., p. 119). Doamna Muller, probabil soția unui domn Clément Muller, jurnalist din Liège.

104. Pentru acest pasaj, ca și pentru precedentul (XLV), vezi nota 1 la *Rachete*.

105. Slujnică a doamnei Aupick, care l-a crescut pe poet și în memoria căreia Baudelaire a compus poemul *La servante au grand cœur dont vous étiez jalouse* (1857).

106. Robert-François Damiens (1715–1757), regicid (încercase să-l asasineze pe Ludovic al XV-lea), a fost torturat, apoi sfârtecat de patru cai în Place de Grève.

107. Vezi și capitolul XXII.

108. Reacție dezabuzată, asemănătoare, cum am mai spus, cu reacția lui Flaubert.

109. Denunțarea „laturii satanice" a dragostei și în *Rachete,* XVII („Asemenea capricii de limbaj etc."). Vezi și definirea caracterului infernal al Venerei în articolul *Richard Wagner și Tannhäuser*, III („Regină a tuturor drăcoaicelor…"). Pentru detalii despre acest articol, vezi prefața la prezentul volum: *Repere pentru un destin*, 5.

110. În capitolul XI, *Elogiul machiajului*, din studiul *Pictorul vieții moderne*, Baudelaire afirmă „înalta spiritualitate a toaletei" și vede în podoabă „unul din semnele nobleței primitive a sufletului omenesc". „E aici locul – declarase el la sfârșitul capitolului precedent – […] să răzbun arta ca o deformare sublimă a naturii sau mai degrabă ca o încercare, permanentă și succesivă, de corectare a naturii."

111. Ernest Feydeau (1821–1873), scriitor și publicist, autor al romanului *Fanny*, „carte respingătoare“, cum o califica Baudelaire, care îl detesta pe Feydeau pentru suficiența lui agresivă. Cu Octave Feuillet (1821–1890) fusese coleg de școală la Louis-le-Grand. Aurélien Scholl, director al gazetei *Le Nain jaune*, tergiversase publicarea unui manuscris al poetului până ce acesta și-l retrăsese. Pentru Buloz, Houssaye, Rouy și de Calonne, vezi nota 83. Edmond Auguste Texier (1815–1887), director al revistei *L'Illustration*, îi înapoiase lui Baudelaire manuscrisul studiului despre Guys (*Pictorul vieții moderne*). Félix Solar (1815–1870), ziarist și financiar, colaborând, printre altele, la ziarul *La Presse*, după o ascensiune rapidă, fusese implicat într-un proces și condamnat. Julien Turgan (1824–1887) și Paul Dalloz (1829–1887), directori la *Le Moniteur universel*.

112. Félix Tournachon, zis Nadar (1820–1910), prieten cu poetul, l-a evocat în volumul *Charles Baudelaire intime: le poète vierge* (1911). „Vitalitatea“ lui se manifestase și prin multiplicitatea domeniilor pe care le abordase: pictură, desen, ziaristică, fotografie, literatură și navigația aeriană (în balon).

113. Louis Veuillot avusese față de Baudelaire o atitudine echivocă: la început primise cu simpatie, apoi atacase *Florile Răului*. Baudelaire voise la un moment dat să-i răspundă „infamului Veuillot“ în prefața proiectată la ediția a II-a.

114. Același „motiv al mării“ în poemul *Omul și marea*, din *Florile răului*, XIV, sau în poemul în proză *Deja!*, din *Spleenul Parisului*, XXXIV.

115. Filozofii alexandrini Filon, Plotin etc. Charles Capé a fost un cunoscut legător de cărți, printre clienții căruia se număra și Baudelaire.
116. Literat și publicist (1801–1873), a colaborat la mai multe ziare printre care *Journal des Débats*. A combătut vehement romantismul, de pe poziții retrograde. Charles Asselineau, care-i audiase cursurile (Girardin îl suplinise pe Villemain la Sorbona), avea despre el aceeași părere cu Baudelaire, spunând că se pricepe ca nimeni altul „să îngusteze, să coboare, să micșoreze totul; să trateze orice [...] aspirație spirituală și dezinteresată ca pe o boală ridicolă" (*Le Présent*, 8 sept. 1857).
117. Vezi paragraful final din articolul despre *Mizerabilii* lui Hugo: „*Mizerabilii* sunt deci o carte a milei, o amețitoare chemare la ordine a unei societăți care se iubește prea mult pe sine și căreia îi pasă prea puțin de nemuritoarea lege a fraternității, o pledoarie pentru *mizerabili* (aceia care suferă din pricina *mizeriei* și pe care *mizeria îi dezonorează*) [...]. Vai! Din Păcatul originar, chiar după atâtea progrese, de atâta vreme făgăduite, vor rămâne întotdeauna destule urme pentru a i se constata străvechea realitate!" (în Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, ed. cit., p. 209).
118. De notat relația dandy–diletant. Nici unul, nici celălalt nu sunt specialiști, și unul, și celălalt sunt, așadar, disponibili, neangajați, și amândoi au în comun libera contemplare a Frumosului (vezi nota 61). În articolul despre Gautier, Baudelaire vorbise de „caracterul încântător și superlativ" al diletantismului.
119. „...un francez în Franța e un lucru sfânt și sacru [...]. În sensul cel mai general adoptat, francez înseamnă

vodevilist, iar vodevilist, un om căruia Michelangelo îi dă ameţeli şi pe care Delacroix îl umple de o uimire bestială, ca tunetul pe anumite animale. Tot ce e abis, fie sus, fie jos, îl face s-o ia prudent la fugă. Sublimul îl înspăimântă ca o revoluţie şi nu se atinge nici de Molière decât tremurând şi pentru că i s-a spus că e un autor vesel" (*Salonul din 1846*, XI, *Despre d. Horace Vernet*). Baudelaire a instruit de multe ori acest proces al burghezului francez, care vegeta moralmente şi intelectualicește în ambianţa mediocră şi trivială, de parveniţi, a celui de-al Doilea Imperiu.

120. *La Chute de l'Empire. Histoire des deux Restaurations* (1844). Pasajul citat e din tomul III. Joséphine de Lavalette, devenită dna de Forget, avea să fie marea dragoste a lui Delacroix, care (presupune cercetătorul francez Jean Prévost) i-a atras atenţia lui Baudelaire asupra acestei anecdote.

121. Vezi şi *Inima mea dezvăluită*, XXXI. În ceea ce-l priveşte pe Paul-Émile Daurand-Forgues (1813–1883), publicase în *Le Commerce* (12 octombrie 1846), sub titlul *Une sanglante énigme*, o adaptare a *Dublului asasinat din strada Morgue*, fără a-l numi pe Poe. Plagiatul stârnise scandal. De altfel, Forgues nu era la prima faptă de acest fel.

122. Vezi *Inima mea dezvăluită*, XLV şi XLVI, ca şi *Rachete*, I.

123. Baudelaire era prieten cu Liszt, pentru care avea o mare admiraţie. În articolul despre Wagner, citase un lung pasaj din cartea lui *Lohengrin şi Tannhäuser* (1851). „Dragul meu Liszt – spune el în invocaţia de la sfârşitul poemului în proză *Tirsul*, din *Spleenul Parisului* –, prin ceţuri, peste fluturi, pe deasupra oraşelor unde pianele îţi cântă gloria, unde tiparul îţi traduce înţelepciunea,

oriunde ai fi [...], improvizând cântece de delectare sau de inefabilă durere, ori încredințând hârtiei meditațiile tale abstruse, cântăreț al Voluptății!...“

124. Vezi *Inima mea dezvăluită*, XLV.
125. Pentru Clément de Ris, vezi nota 81. Paul Pérignon (1801–1856), magistrat, deputat etc., prieten al generalului Aupick, contribuise la călătoria (forțată) a lui Baudelaire în India.
126. Într-o plachetă din 1863, *La Croix d'honneur et les comédiens*, scriitorul Ernest Legouvé se mira că actorul Samson, „fondator al Societății artiștilor dramatici, administrator al Teatrului Francez în vremuri de criză [...], profesor de declamație (și literatură) la Conservator“, nu fusese încă decorat. Guvernul imperial, probabil convins de argumentele lui, i-a acordat lui Samson decorația în cauză. Baudelaire găsește „bună“ alegerea lui Legouvé, pentru că Samson, nefiind un actor de soi, nu intra în categoria artiștilor, adică a acelor „paria“ care se lipsesc de ratificarea geniului lor printr-o decorație (vezi și *Inima mea dezvăluită*, V: Referitor la Legiunea de Onoare).
127. Baudelaire însuși practica acest exercițiu, culegând mostre de gândire și formulare incorectă din ziarul *Le Siècle*. Epoca invita la o asemenea îndeletnicire, care-i ispitise și pe alți contemporani ai poetului; Flaubert (cu celebrul *Sottisier*), Henri Monnier (în *Joseph Prudhomme*), Villiers de L'Isle-Adam.
128. Totuși, Baudelaire a visat odată să ajungă directorul unui teatru subvenționat (se referă la această dorință într-o scrisoare către mama sa, din 5 iunie 1863). Numai că el este și „divin“.
129. Vezi și *Inima mea dezvăluită*, XLVI.

130. „…culcându-mă, făcându-mi încă rugăciunea, dintr-un rest de obișnuință neghioabă, repetam într-un semisomn: «Dumnezeule! Doamne, Dumnezeule! fă ca diavolul să-și țină cuvântul!»“ (*Jucătorul generos*, în *Spleenul Parisului*, XXIX).
131. Émile Douay, compozitor francez. Pictorul Constantin Guys, bun prieten cu Baudelaire, avea obiceiul să-și distrugă fără milă operele din tinerețe. Sau, după expresia lui Baudelaire, „credea“ că și le distruge, pentru că „orice idee“ și „orice formă creată“ sunt „nemuritoare“. „Un om de geniu […] își aruncă […] în foc toate operele încă în manuscris. Și cum i se reproșa acest îngrozitor holocaust […], a răspuns: «Ce-are a face? important era ca aceste lucruri să fie *create*; au fost create, deci *sunt*.» El atribuia oricărui lucru creat un caracter indestructibil“ (*Paradisurile artificiale*, *Mâncătorul de opiu*, VIII, *Viziuni de la Oxford*).
132. Parafrază sau aluzie la un fapt necunoscut.
133. Alfred Émilien, conte de Nieuwerkerke (1811–1892), sculptor, director al Artelor Frumoase și senator al Imperiului. „Frunzele de viță“ aplicate pe statui erau destinate să menajeze pudoarea publică.
134. E probabil vorba de poemul lui Napoléon Peyrat, tipărit de Eugène Crépet în *Antologia poeților francezi*, tomul IV (Paris, 1862).
135. Și unul, și celălalt se înșelau: poemul e de Théophile de Viau și nu apăruse în *Parnasul satiric*, ci în *Deliciile satirice* (1620). Acest sonet a fost tradus în limba română, pentru ediția de față, de către poetul Sorin Mărculescu.
136. Acest fel de titlu, cu alte câteva variante, subliniază efortul disperat al lui Baudelaire de a-și impune o disciplină și un regim de lucru. Preocupare constantă,

odată ce, în studiul consacrat lui Gautier, își amintește după ani de zile că în prima conversație avută cu el, Gautier îi vorbise de „igiena omului de litere". În 1863, în *Opera și viața lui Eugène Delacroix*, V, notează „micile lui catehisme de morală practică [...] pe care geniul nu le disprețuiește [...], maxime sănătoase, simple și dure" (ed. Pléiade, p. 869). Asemenea catehisme năzuiesc a fi aceste însemnări ale lui Baudelaire.

137. Un ecou al acestui teribil „avertisment" se regăsește în corespondența lui Baudelaire din acel an. În 26 februarie îi scrie lui Alfred de Vigny: „Am fost din nou prada nevralgiilor mele periodice [...]; apoi al unei mari dureri morale, una din acelea *care nu se vor spuse* (cum zic englezii); apoi al unui accident fizic" (*Correspondance*, Paris, ed. cit., p. 267). „Durerea morală" la care se referă este despărțirea definitivă de Jeanne Duval. Cât despre nevralgii, ele sunt probabil unul din simptomele bolii care avea să ducă, peste câțiva ani, la hemiplegie și la afazie. Tot în 1862, în 13 decembrie, Charles îi scrie mamei lui: „Ți s-a spus că mă simt bine? Nici una din infirmitățile mele nu m-a părăsit, nici reumatismele, nici coșmarurile, nici angoasele [...] – și nici frica, mai ales; frica de a nu muri subit, frica de a trăi prea mult, frica de a te vedea murind, frica de a adormi, și oroarea de a mă trezi" (*Correspondance de Charles Baudelaire*, Lausanne, ed. cit., p. 215).

138. Unde locuia mama sa.

139. Cunoaște-te pe tine însuți (gr.).

140. Vezi nota 44 la *Rachete*, despre poncif.

141. Citat din Sfântul Pavel, *Întâia Epistolă către Corinteni*, XIII, 1.

142. *Mémoires d'outre-tombe*, ed. Levaillant, t. IV, p. 570.

143. Vezi nota 10 la *Rachete*.
144. În *Rousseau judecător al lui Jean-Jacques* (începutul celui de-al doilea dialog), autorul se definea pe sine drept „un suflet sănătos, dar slab, care adoră virtutea fără s-o practice, care iubește cu înflăcărare binele și nu-l face".
145. Fă bine ceea ce faci (lat.).
146. Apărută pentru prima oară în *La Chronique de Paris* din 4 septembrie 1867, într-un articol de Albert Patin de la Fizelière, apoi în *Essais de Bibliographie contemporaine I*, *Charles Baudelaire* de A. de la Fizelière și Georges Decaux (1868). Acest „sumar al unei mici biografii", cum o numește la Fizelière, a fost găsit în colecția de autografe a unui domn Rathery, subdirector adjunct la Biblioteca Imperială. Nota era probabil destinată (presupune La Fizelière) „să ghideze memoria unui prieten" care urma să redacteze o schiță biografică a lui Baudelaire și s-o publice în fruntea unuia dintre volumele sale (probabil *Opinions littéraires* – mai târziu *L'Art romantique* –, pentru care Baudelaire dusese tratative cu Poulet-Malassis). Diverse indicii îl determină pe J. Crépet să creadă că presupusul biograf ar fi fost Edmond Duranty.
147. Henri de Latouche (1785–1851), romancier și poet francez. Gustave Le Vavasseur, poet și prieten din tinerețe al lui Baudelaire (acesta a scris despre el în *Reflecții asupra câtorva dintre contemporanii mei*).
148. Henri-Alphonse Esquiros (1812–1876), literat și om politic.

Cuprins

Repere pentru un destin
(prefață de Liliana Alexandrescu) 5
Notă asupra ediției 29

RACHETE 31
INIMA MEA DEZVĂLUITĂ 59

Anexă [Notă autobiografică] 111
Note 113